

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑
सवि॒ता प्रा॑र्पयतु श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वमघ्निया
देवभा॒गमूर्ज॑स्वतीः पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा
वः स्तेन॑ ई॒शत॒ माऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु
ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रिच॑त्वारि॒शत्। (1)॥

[१]

यज्ञ॑स्य॒ घोष॑द॒सि प्र॑त्युष्ट॒रक्षः॑ प्र॒त्युष्टा॒ अरा॑तयः
प्रेय॑म॒गाद्धि॑षणा॒ ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॒ वित॑ष्टा
त आ॑व॒हन्ति॑ क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॒ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हिरा॒सदे॑
दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म॒सि व॒र्षवृ॑द्धम॒सि दे॒वब॑र्हि॒र्मा त्वा॒ऽन्व॑ङ्गा
ति॒र्यक्प॑र्व॒ ते रा॒ध्यास॑माच्छे॒त्ता ते॒ मा रि॑षं दे॒वब॑र्हिः
श॒तव॑ल्शं॒ वि रो॑ह स॒हस्र॑वल्श॥२॥

वि व॒यं रु॒हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हि सु॒स॒म्भृतां॑ त्वा
स॒म्भ॒रा॒म्यदि॑त्यै रा॒स्नाऽसी॒न्द्रा॒ण्यै स॒न्नह॑नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑न्थातु
स ते॒ माऽऽस्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्य॑च्छे बृह॒स्पते॑र्मूर्धा
ह॑रा॒म्युर्व॑न्तरि॒क्षम॑न्वि॒हि दे॒वङ्ग॑मम॑सि ॥ ३ ॥

सहस्रं वल्शा अष्टात्रिंशच्च। (2) ॥ ————— [२]

शु॒न्धध्वं॑ दै॒व्याय॑ क॒र्मणे॑ दे॒वय॑ज्यायै मा॒तरि॒श्व॒नो घ॒र्मोऽसि॑
द्यौर॑सि पृथि॒व्यासि॑ वि॒श्वधा॑या अ॒सि पर॑मेण॒ धाम्ना॑ दृ॒हंस्व॑
मा ह्वा॒र्वसू॑नां प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं वसू॑नां प॒वित्र॑मसि
स॒हस्र॑धा॒रं हु॒तः स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सोऽग्नये॑ बृह॒ते ना॒काय॑
स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ सा वि॒श्वायुः॑ सा वि॒श्वव्य॑चाः
सा वि॒श्वक॑र्मा स॒म्पृच्य॑ध्वमृ॒तावरी॑रू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा
धन॑स्य सा॒तये॑ सोमे॒न त्वाऽऽत॑न॒च्चीन्द्रा॑य दधि॒ विष्णो॑
ह॒व्यं र॑क्षस्व ॥ ४ ॥

सोमेनाष्टौ च। (3) ॥ ————— [३]

क॒र्मणे॑ वां दे॒वेभ्यः॑ श॒केयं॑ वे॒षाय॑ त्वा प्र॒त्युष्ट॑ रक्षः प्र॒त्युष्टा॑
अ॒रा॒तयो॑ धू॒रसि॑ धूर्व॒ धूर्व॑न्तं धूर्व॒ तं योऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तं धूर्व॑

यं वयं धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑म॒सि स॒स्त्रित॑मं प॒प्रित॑मं जुष्ट॑तमं
व॒ह्नि॒तमं दे॒व॒हू॒तम॒म॒हु॒तम॑सि ह॒वि॒र्धानं॑ द॒ह॒स्व मा ह्वा॑र्मि॒त्रस्य॑
त्वा चक्षु॑षा प्रेक्षे॒ मा भे॑र्मा सं वि॒क्था मा त्वा॑ ॥ ५ ॥

हि॒सि॒षमु॑रु वा॒ताय॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒वे-
ऽश्वि॑नो॒र्बा॒हु॒भ्यां पृ॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम॒ग्नये॑ जुष्टं निर्व॒पाम्य॑ग्री-
षोमा॑भ्यामिदं दे॒वाना॑मिदमु॒ नः स॒ह स्फा॑त्यै त्वा
नारा॑त्यै सु॒व॒र॒भि वि र॒ख्ये॑षं वै॒श्वान॒रं ज्योति॑र्द॒ह॒न्ता॒न्दुर्या॑
द्यावा॑पृ॒थि॒व्यो रु॒र्वन्त॑रि॒क्षम॑न्वि॒ह्यदि॑त्यास्त्वो॒प॒स्थे सा॑दया॒म्यग्ने॑
ह॒व्यं र॑क्षस्व ॥ ६ ॥

मा त्वा षट्त्वारि॑ंशच्च। (4) ॥ [४]

दे॒वो वः॑ स॒वि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वि॒त्रेण॑ व॒सोः सूर्य॑स्य
र॒श्मि॒भिरा॑पो दे॒वीर॑ग्रेपु॒वो अ॒ग्रेगु॑वोऽग्रे॒ इमं॑ य॒ज्ञं न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑तिं ध॒त्त यु॒ष्मानिन्द्रो॑ऽवृणी॒त वृ॒त्रतू॑र्ये यू॒यमिन्द्र॑मवृणी॒ध्वं
वृ॒त्रतू॑र्ये प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्नये॑ वो जुष्टं प्रोक्षा॑म्य॒ग्रीषोमा॑भ्या॒
शु॒न्ध॒ध्वं दै॒व्याय॑ कर्म॒णे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धू॒तं र॒क्षोऽव॑धू॒ता
अ॒रा॒तयो॑ऽदि॒त्यास्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा ॥ ७ ॥

पृथिवी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि वानस्प॒त्यं प्रति॒ त्वा-
 ऽदि॒त्या॒स्त्वग्वे॑त्त्व॒ग्नेस्त॒नूर॑सि वा॒चो वि॒सर्ज॑नं दे॒ववी॑तये त्वा
 गृ॒ह्णाम्य॒द्रिर॑सि वानस्प॒त्यः स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यः सु॒शमि॑
 शमि॒ष्वेष॑मा व॒दोर्ज॑मा व॒द द्यु॒मद्व॑दत व॒यः स॑ङ्घा॒तं जे॑ष्म
 व॒र॒षवृ॑द्धमसि॒ प्रति॒ त्वा व॒र॒षवृ॑द्धं वे॒त्तु परा॑पू॒तः रक्षः॑
 परा॑पू॒ता अ॒रा॒तयो॑ रक्ष॑सां भा॒गोऽसि॑ वा॒युर्वो॑ वि॒वि॒नक्तु॑ दे॒वो
 वः सवि॒ता हि॒र॒ण्यपा॑णिः प्रति॑ गृ॒ह्णातु॥८॥

त्वा भा॒ग एका॑दश च। (5)॥ [५]

अव॑धू॒तः रक्षो॑ऽव॑धू॒ता अ॒रा॒तयो॑ऽदि॒त्या॒स्त्वग्ग॑सि॒ प्रति॒ त्वा
 पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वः स्क्व॑म्भ॒निर॑सि॒ प्रति॒ त्वाऽदि॒त्या॒स्त्वग्वे॑त्तु
 धि॒षणा॑ऽसि पर्व॒त्या प्रति॑ त्वा दि॒वः स्क्व॑म्भ॒निर्वे॑त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि पा॒र्व॒तेयी॑ प्रति॑ त्वा पर्व॒तिर्वे॑त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
 प्र॑स॒वेऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ं पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामधि॑वपामि धा॒न्यम॑सि
 धि॒नुहि॑ दे॒वान्प्रा॑णाय॒ त्वाऽपा॑नाय॒ त्वा व्या॑नाय॒ त्वा दी॒र्घाम॑नु
 प्र॑सि॒ति॒मायु॑षे धां दे॒वो वः सवि॒ता हि॒र॒ण्यपा॑णिः प्रति॑
 गृ॒ह्णातु॥९॥

प्रा॒णाय॑ त्वा पञ्च॑दश च। (6)॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्मं यच्छापां ऽग्ने ऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादं
 सेधा देवयजं वह निदग्धं रक्षो निदग्धा अरातयो ध्रुवमसि
 पृथिवीं दृ२हा ऽऽयुर्दृ२ह प्रजां दृ२ह सजातानस्मै यजमानाय
 पर्यूह धृत्रमस्यन्तरिक्षं दृ२ह प्राणं दृ२हापानं दृ२ह सजाता-
 नस्मै यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृ२ह चक्षुर॥१०॥

दृ२ह श्रोत्रं दृ२ह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह
 धर्मा ऽसि दिशो दृ२ह योनिं दृ२ह प्रजां दृ२ह
 सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह चितः स्थ प्रजामस्मै
 रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह भृगूणामङ्गिरसां
 तपसा तप्यध्वं यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः।
 पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥११॥

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च। (7)॥ ————— [७]

सं वपामि समापो अद्भिरंगमतु समोषधयो रसेन
 स२ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमद्भ्यः परि
 प्रजाताः स्थ समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रयै
 त्वा ऽग्नीषोमाभ्यां मुखस्य शिरो ऽसि घर्मो ऽसि विश्वायुरु

प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां त्वचं गृहीष्वाऽन्तरितं
 रक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षष्टे
 अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्ने हव्यं रक्षस्व
 सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय
 स्वाहा ॥१२॥

सविता द्वाविंशतिश्च। (8) ॥ [८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
 वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
 हिंसिषमपहतोऽरुः पृथिव्यै व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
 ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुः
 पृथिव्यै देवयजन्यै व्रजं ॥१३॥

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
 परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा
 मौगपहतोऽरुः पृथिव्या अदेवयजनो व्रजं गच्छ गोस्थानं
 वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन
 पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा ॥१४॥

मौ॒ग॒रु॒स्ते दि॒वं मा स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु
 गा॒य॒त्रेण॒ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽ-
 ऽदि॒त्यास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु जा॒ग॒तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑ सवि॒तुः
 स॒वे क॒र्म कृ॑ण्वन्ति वे॒धसं ऋ॒तम॑स्यु॒तस॑दनमस्यु॒तश्री॑र॒सि
 धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी चा॑सि वस्वी॑ चा॒सि पु॒रा कू॒रस्य॑
 वि॒सृपो॑ वि॒रप्शि॑न्नुदा॒दाय॑ पृथि॒वीं जी॒रदा॑नु॒र्यामै॑र॒यं च॒न्द्रम॑सि
 स्व॒धाभि॑स्ता॒न्धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑ यजन्ते॥१५॥

दे॒व॒य॒ज॒न्यै व्र॒जन्त॑मतो॒ मा वि॑रप्शि॒न्नेका॑दश॒ च। (9)॥ [९]

प्र॒त्युष्टु॑ꣳ रक्षः॒ प्र॒त्युष्टा॒ अरा॑तयोऽग्ने॒र्वस्तेजि॑ष्ठेन॒ तेज॑सा॒
 निष्ट॑पामि गो॒ष्ठं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनं॑ त्वा स॒पत्न॑सा॒हꣳ
 सम्मा॑ज्मि॒ वाचं॑ प्रा॒णं चक्षुः॑ श्रोत्रं॑ प्र॒जां योनिं॑ मा निर्मृ॑क्षं
 वा॒जिनीं॑ त्वा स॒पत्न॑सा॒हीꣳ सम्मा॑ज्म्या॒शासा॑ना सौम॒न॒सं
 प्र॒जाꣳ सौभा॑ग्यं त॒नूम्। अ॒ग्नेरनु॑व्र॒ता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सु॒कृता॑य॒
 कम्। सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॑रुप॥१६॥

सेदि॒म। अ॒ग्ने स॒पत्न॑द॒म्भ॒न॒मद॑ब्धासो अदा॑भ्यम्। इ॒मं
 वि॒ष्यामि॑ वरु॒णस्य॑ पाशं॒ यम॑ब॒ध्रीत॑ सवि॒ता सु॒शेवः॑। धा॒तुश्च॒
 यो॒नौ सु॒कृ॒तस्य॑ लो॒के स्यो॒नं मै स॒ह प॒त्या करो॑मि।

समायुषा सम्प्रजया समग्ने वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहं
गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनाम्पयोऽस्योषधीनां
रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्॥१७॥

वंपामि महीनां पयोऽस्योषधीनां रसोऽदब्धेन त्वा
चक्षुषाऽवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते
तेजो मा वि नैदग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे भव शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः
सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः
शुक्रं त्वा शुक्रायां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि
ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप नी रश्मिभिः शुक्रं षोडश च। (10)॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा
स्वाहा बर्हिरसि सुग्न्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्गभव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीं
गच्छत विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थं

देवेभ्यो॑ गन्धर्वो॑ऽसि विश्वाव॑सुर्विश्व॑स्मादीष॑तो यज॑मानस्य
परि॒धिरि॒ड ईडि॑त इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒॥११॥

दक्षि॑णो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॑तो मि॒त्रावरु॑णौ
त्वोत्तर॑तः परि॒धत्तां ध्रु॑वेण॒ धर्म॑णा यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड
ईडि॑तः सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भि॒श॑स्त्या
वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे॑ द्युमन्त॑ꣳ समि॑धीम॒ह्यग्रे॑ बृहन्त॑मध्व॒रे
वि॒शो य॒न्त्रे स्थो॑ वसू॑नाꣳ रु॒द्राणा॑मादि॒त्यानाꣳ सद॑सि सीद
जुहू॑रुप॒भृद्भु॒वाऽसि॑ घृ॒ताची॑ नाम्ना॑ प्रि॒येण॒ नाम्ना॑ प्रि॒ये सद॑सि
सीद॑ता अ॒सद॑न्त्सुकृ॒तस्य॑ लो॒के ता वि॑ष्णो पाहि पा॒हि य॒ज्ञं
पा॒हि य॒ज्ञप॑तिं पा॒हि मां य॑ज्ञ॒निय॑म्॥२०॥

बा॒हुर॑सि प्रि॒ये सद॑सि पञ्चद॑श च। (11)॥ [११]

भुव॑नमसि॒ वि प्र॑थ॒स्वाग्रे॑ यष्ट॑रिदं नमः। जु॒हेह्य॑ग्निस्त्वा॑
ह्वय॑ति देव॒य॒ज्याया॒ उप॑भृदेहि॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता ह्वय॑ति
देव॒य॒ज्याया॒ अग्ना॑विष्णू॒ मा वा॑मव॑ क्रमिषं॒ वि जि॑हाथां
मा मा॒ सन्ता॑प्तं लो॒कं मे॑ लो॒ककृ॑तौ कृणु॑तं विष्णोः
स्थान॑मसी॒त इन्द्रो॑ अकृ॒णोद्दी॒र्या॑णि समा॒रभ्यो॑र्ध्वो अ॒ध्वरो

दिविस्पृशमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि
माँऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं
ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥२१॥

अहुत् एकंविंशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाँ इन्द्रो
मे निग्राभेणाधराँ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्री मे विषूचीनान्व्यस्यताम्।
वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तँ रिहाणा
वियन्तु वयः। प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप
ओषधयो मरुताम्पृषतयः स्थ दिवं॥२२॥

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरया आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि
चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिम्पर्यधत्था
अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषं भरामि नेदेष
त्वदपचेतयातै यज्ञस्य पाथ उप समितँ सँस्त्रावभागाः
स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च॥२३॥

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी

सु॒म्ने मा॑ धत्तं धु॒रि धु॒र्यौ पा॒त॒म॒ग्नेऽद॒व्यायोऽशी॑ततनो पा॒हि
 मा॒ऽद्य दि॒वः पा॒हि प्र॑सित्यै पा॒हि दु॒रि॑ष्ठ्यै पा॒हि दु॒र॒द्भ॒न्यै
 पा॒हि दु॒श्च॑रिता॒दवि॑षन्नः पि॒तुं कृ॑णु सु॒षदा॒ योनि॑ः॒ स्वाहा॒
 दे॒वा गा॑तुविदो गा॒तुं वि॒त्वा गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ दे॒व
 दे॒वेषु॑ य॒ज्ञः स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑ वा॒ते धाः॥ २४॥

दिवंश्च वि॒त्वा गा॒तुन्न॑योदश च। (13)॥ ————— [१३]

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्या॒ उ॒भा रा॑धंसः सु॒ह मा॑दय॒ध्व्यै।
 उ॒भा दा॒तारा॑वि॒षाः र॑यी॒णामु॒भा वा॑जस्य सा॒तये॑ हुवे
 वाम्। अश्र॑वः॒ हि भू॑रि॒दाव॑त्तरा वा॒ वि जा॑मातुरु॒त वा॑ घा
 स्या॒लात्। अथा॒ सोम॑स्य॒ प्रय॑ती यु॒वभ्या॑मिन्द्रा॒ग्नी स्तोमं॑
 जन॑यामि नव्यम्। इन्द्रा॒ग्नी नव॑तिं पु॒रो दा॑सप॒त्नीर॑धूनुतम्।
 सा॒कमे॑केन॒ कर्म॑णा। शुचिं॑ नु स्तोमं॒ नव॑जातम॒द्येन्द्रा॑ग्नी
 वृ॒त्रह॑णा जु॒षेथा॑म्॥ २५॥

उ॒भा हि वा॑ः सु॒हवा॒ जोह॑वीमि॒ ता वा॑जः॒ स॒द्य
 उ॑श॒ते धे॑ष्ठा॑। व॒यमु॑ त्वा पथस्पते॒ रथं॑ न वाज॑सातये।
 धि॒ये पू॑षन्नयुज्महि। प॒थस्प॑थः परि॑पतिं वच॒स्या का॑मैन
 कृ॒तो अ॒भ्या॑नड॒र्कम्। स नो॑ रा॒सच्छु॑रुधंश्चन्द्रा॒ग्ना धि॑यं

धिय९ सीषधाति॒ प्र पूषा। क्षेत्रस्य॑ पति॒ना व॒य९ हितेनै॑व
जयाम॑सि। गामश्च॑म्पोषयित्वा स नो॑॥२६॥

मृडाती॒दृशे॑। क्षेत्रस्य॑ पते॒ मधु॑मन्तमूर्मि॒ धे॒नुरि॑व॒ पयो॑
अ॒स्मासु॑ धु॒क्ष्व। म॒धुश्चु॑तं घृ॒तमि॑व॒ सुपू॑तमृतस्य॑ नः॒ पत॑यो
मृडय॑न्तु। अ॒ग्ने न॑य सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि दे॒व
व॒युना॑नि वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्य॑स्मञ्जु॒हुरा॑णमे॒नो भू॑यि॒ष्ठान्ते॑ नम॑
उ॒क्तिं वि॑धेम। आ दे॒वाना॑मपि॒ पन्था॑मगन्म॒ यच्छु॑क्रवा॑म
तदनु॑ प्रवो॒ढुम्। अ॒ग्निर्वि॒द्वान्त्स य॑जा॒त्॥२७॥ त्वं से॒दु होता॑
सो अ॑ध्व॒रान्त्स ऋ॒तून्क॑ल्पयाति। यद्वाहि॑ष्ठं तद॒ग्नये॑ बृ॒हदर्च॑
विभाव॑सो। म॒हिषी॑व॒ त्वद्र॒यिस्त्वद्वाजा॑ उदी॑रते। अ॒ग्ने त्वं
पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्त्स्व॒स्तिभि॑रति॒ दुर्गा॑णि॒ विश्वा॑। पू॒श्च
पृ॒थ्वी ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी भवा॑ तो॒काय॑ तन॑याय॒ शं योः। त्वम॑ग्ने
व्रत॑पा अ॑सि दे॒व आ म॑र्त्ये॒ष्व। त्वं य॒ज्ञेष्वी॑ड्यः। यद्वो॑ व॒यं
प्र॑मि॒नाम॑ व्र॒तानि॑ वि॒दुषा॑ दे॒वा अ॒वि॒दुष्ट॑रासः। अ॒ग्निष्ट॑द्वि॒श्वमा॑
पृ॑णाति वि॒द्वान् येभि॑र्दे॒वा९ ऋ॒तुभिः॑ क॒ल्पया॑ति॥२८॥

जुषेथा॒मा स नो॑ यजा॒दा त्रयो॑वि॒शति॑श्च॥ [१४]

[इषे त्वा॑ य॒ज्ञस्य॑ शु॒न्धध्वं॑ कर्म॑णे दे॒वोऽव॑धूत॒न्यष्टिः॑ सं व॑पा॒म्या द॑दे प्रत्यु॑ष्टं कृ॒ष्णोऽसि॑

भुवनमसि वाजस्योभा वां चतुर्दश॥14॥ इषे दृह भुवनमष्टाविंशतिः॥28॥ इषे त्वां कल्पयति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आपं उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस ओषधे
त्रायस्वैनः स्वधिते मैनः हिंसीर्देवश्रूरेतानि प्र वपे
स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽऽपो अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो
घृतपुवः पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र वहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा
पूत एमि सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहि महीनां पयोऽसि
वर्चोधा असि वर्चो॥१॥

मयि धेहि वृत्रस्य कनीनिकाऽसि चक्षुष्या असि
चक्षुर्मे पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु
देवस्त्वा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने
तच्छकेयमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे यद्वो
देवास आगुरे यज्ञियासो हवामह इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी आपं
ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥२॥

वचं ओषधीरुष्टौ च॥१॥ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॑ मन॑सेऽग्नये॒ स्वाहा॑
दी॒क्षायै॑ तप॑सेऽग्नये॒ स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णेऽग्नये॑ स्वाहाऽऽपो॑
देवी॑र्बृ॒हती॑र्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ द्यावा॑पृथि॒वी उ॒र्वन्तरि॑क्षं बृ॒हस्पति॑र्नो
ह॒विषा॑ वृ॒धातु॑ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्मर्तो॑ऽवृणीत स॒ख्यं
विश्वे॑ रा॒य इ॒षुध्य॑सि द्यु॒म्रं वृ॑णीत पु॒ष्यसे॒ स्वाह॑र्ख्सा॒मयोः
शिल्पे॑ स्थ॒स्ते वा॒मा र॑भे ते मा॥३॥

पा॒त॒माऽस्य॑ य॒ज्ञस्यो॑दृच॒ इमां॑ धि॒य॒ः शि॒क्ष॑माणस्य दे॒व
ऋतुं॑ दक्षं वरुण॒ स॒ः शि॑शाधि॒ यया॑ऽति॒ विश्वा॑ दुरि॒ता तरे॑म
सु॒तर्मा॑ण॒मधि॑ नाव॒ः रुहे॑मोर्गस्याङ्गि॒र॒स्यूर्ण॑म्रदा ऊ॒र्ज मे॑ यच्छ
पा॒हि मा॒ मा मा॑ हि॒ः सी॒र्विष्णोः॑ शर्मा॑सि शर्म॒ यज॑मानस्य॒ शर्म
मे॑ यच्छ॒ नक्ष॑त्राणां माऽतीका॒शात् पा॒हीन्द्र॑स्य॒ योनि॑रसि॥४॥

मा मा॑ हि॒ः सीः॑ कृ॒ष्यै त्वा॑ सुस॒स्यायै॑ सुपिप्प॒लाभ्य॑स्त्वौष॒धेभ्यः॑
सूप॒स्था दे॒वो वन॑स्पति॒रू॒र्ध्वो मा॑ पा॒ह्योदृचः॑ स्वाहा॑ य॒ज्ञं
मन॑सा॒ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ः स्वा॒होरोर॑न्तरि॒क्षात्स्वाहा॑
य॒ज्ञं वा॒तादा॑ र॑भे॥५॥

मा योनि॑रसि त्रि॒ःश॑च॥२॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसः
 सुपारा नो असद्वशे। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
 दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा-
 ऽग्ने त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः
 स्वस्तये प्रबुधे नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ
 मर्त्येष्व। त्वं॥६॥

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
 सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽ-
 ऽभूयो भर मा पृणन्पूर्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि
 मम भोगाय भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्त्राऽसि मम
 भोगाय भव हयोऽसि मम भोगाय भव॥७॥

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव
 वायवे त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो
 अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं वो मा-
 ऽवक्रमिषमच्छिन्नं तन्तु पृथिव्या अनु गेषं भद्रादभि श्रेयः
 प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या
 आरे शत्रून् कृणुहि सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या

विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्वं ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो
रायस्पोषेण समिषा मदेम॥८॥

आ त्व९ हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि
धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
यन्नमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा-॥९॥

ऽसि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वां पदि बध्नातु पूषा-
ऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु
भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा देवि देवमच्छेहीन्द्राय
सोम९ रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा
पुनरेहि सह रय्या॥१०॥

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥४॥ [४]

वस्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि
चन्द्राऽसि बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु

पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन् इडायाः पदे घृतवन्ति
 स्वाहा परिलिखितं रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहं
 रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
 द्विष्म इदमस्य ग्रीवा॥११॥

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं देवि
 देव्योर्वश्या पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना
 वीरं विदेय तव सन्दृशि माऽहं रायस्पोषेण वि योषम्॥१२॥

अस्य ग्रीवा एकात्रिंशच्च॥५॥ [५]

अंशुना ते अंशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु
 मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं
 देवः सवितारमूण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः
 रत्नधामभि प्रियं मतिमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि
 हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा सुवः। प्रजाभ्यस्त्वा
 प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु
 प्राणन्तु॥१३॥

अनु सप्त च॥६॥ [६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमाति-

षाह॑ शुक्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॒मृतं॑ म॒मृते॑न
 स॒म्यत्ते॒ गोर॒स्मे च॒न्द्राणि॑ तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑स्तस्या॑स्ते
 सह॑स्रपोषं पु॒ष्यन्त्याश्च॑र॒मेण॑ प॒शुना॑ क्रीणाम्य॒स्मे ते ब॑न्धुर्मयि॑
 ते रायः॑ श्रय॒न्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोमविक्रयिणि॑ तमो॑ मि॒त्रो
 न एहि॑ सुमि॒त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु मा वि॑श दक्षिणमु॒शन्नु॒शन्त॑
 स्यो॒नः स्यो॒नः स्वान्॑ भ्राजा॒ङ्गारे॑ ब॒म्भारे॑ हस्त॒ सुह॑स्त
 कृ॒शान॑वे॒ते वः सोम॒क्रये॑णा॒स्तान्न॑क्षध्वं॒ मा वो द॑भन्न॥१४॥

ऊरुं द्वाविंशतिश्च॥७॥

[७]

उ॒दायु॑षा स्वा॒युषो॑दोष॒धीना॑ रसे॒नोत्प॑र्जन्य॒स्य
 शु॒ष्मे॒णोद॑स्थाम॒मृता॑ अनु॑। उ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒ह्यदि॑त्याः स॒दो-
 ऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ॑सी॒दास्त॑भ्रा॒ह्मामृ॑ष॒भो अ॒न्तरि॑क्षममि॒मीत॑
 वरि॑माणं पृथि॒व्या आ॑सी॒दद्वि॒श्वा भुव॑नानि स॒म्राड्वि॒श्वेत्तानि॑
 वरु॑णस्य व्र॒तानि॑ वने॒षु व्य॑न्तरि॒क्षं ततान्॑ वाज॒मर्व॑त्सु पयो॑
 अ॒घ्निया॑सु ह॒त्सु॥१५॥

क्र॒तुं वरु॑णो वि॒क्ष्वग्निं॑ दि॒वि सूर्य॑मदधा॒त्सोम॑मद्रा॒वुदु॒त्यं
 जा॒तवे॑दसं दे॒वं वह॑न्ति के॒तवः॑। दृ॒शे वि॒श्वाय॑ सूर्य॒म्॥ उ॒स्त्रावे॑तं
 धू॒र्षाहा॑वन॒श्रू अवी॑रहणौ ब्रह्म॒चोद॑नौ वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑नमसि॒

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥१६॥

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥८॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा
गन्धर्वो विश्वावसुरा दधच्छोनो भूत्वा परा पत यजमानस्य
नो गृहे देवैः सःस्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि
पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो
वृणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे
महो देवाय तदृतं संपर्यत दूरेदृशे देवजाताय केतवे
दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥१७॥

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि
विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्रये त्वा
रायस्पोषदान्ने विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे
त्वा या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु
यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम

दुर्या॒नदि॒त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द् आ॥१८॥

सी॒द वरु॑णोऽसि धृ॒तव्र॑तो वारु॒णम॑सि शं॒योर्दे॒वानां॑
स॒ख्यान्मा दे॒वानां॑म॒पसं॑श्छि॒त्स्म॒ह्याप॑तये त्वा गृ॒ह्णामि॑
परि॑पतये त्वा गृ॒ह्णामि॑ तनू॒नघ्नै॑ त्वा गृ॒ह्णामि॑ शा॒क्ररा॑य त्वा
गृ॒ह्णामि॑ श॒क्रन्त्रो॑जि॒ष्ठाय॑ त्वा गृ॒ह्णाम्यना॑धृष्ट॒मस्य॑नाधृष्ट्यं
दे॒वाना॑मो॒जोऽभि॑शस्ति॒पा अ॑न॒भि॒शस्ते॑ऽन्यमनु॑ मे दी॒क्षां
दी॒क्षाप॑ति॒र्मन्य॑ता॒मनु॑ तप॒स्तप॑स्पति॒रञ्ज॑सा स॒त्यमु॑प॑ गे॒षः
सु॒विते॑ मा॑ धाः॥१९॥

आ मै॒कं च॥१०॥ [१०]

अ॒शु॒रशु॑स्ते दे॒व सो॒माऽऽप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यै॒कध॑न॒विद॑
आ तु॒भ्यमिन्द्रः॑ प्यायता॒मा त्वमिन्द्रा॑य प्याय॒स्वाऽऽप्या॑य
स॒खीन्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ दे॒व सोम॑ सु॒त्याम॑शी॒येष्टा॑
रा॒यः प्रे॒षे भ॒गाय॑र्त॒मृत॑वा॒दिभ्यो॑ नमो॑ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या
अ॒ग्ने॑ व्रत॒पते॑ त्वं व्र॒ताना॑ व्र॒तप॑ति॒रसि॑ या म॒म त॒नूरे॒षा सा
त्वयि॑॥२०॥

या तव॑ त॒नूरि॑यः सा मयि॑ स॒ह नौ॑ व्रत॒पते॑ व्र॒तिनो॑र्व्र॒तानि॑
या ते॑ अ॒ग्ने रु॒द्रिया॑ त॒नूस्त॑या॑ नः पाहि॑ तस्या॑स्ते॒ स्वाहा॑ या

ते अग्नेऽयाशया रंजाशया हंराशया तनूर्वरषिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं
वचो अपावधीं त्वेषं वचो अपावधीः॑ स्वाहा॥२१॥

त्वयि चत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा
नाथितमवतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो
योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं
तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां
पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम॥२२॥

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व
देवेभ्यः शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु
मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः
पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वाऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि
सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहा
सिंही-॥२३॥

-रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहा सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा

भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं दृ॑ह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं
दृ॑हाच्युतक्षिदसि दिवं दृ॑हाग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि॥ २४॥

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सि॒न्हीः पञ्चत्रिंशच्च॥ 12॥ [१२]

युञ्जते मनं उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो
विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य
सवितुः परिष्टुतिः॥ सुवाग्देव दुर्या॑ आ वद देवश्रुतौ देवेष्व
घोषेथामा नो वीरो जायतां कर्मण्यो य॑ सर्वेऽनुजीवाम
यो बहुनामसद्वशी। इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्।
समूढमस्य॥ २५॥

पा॑सुर इरा॑वती धेनुमती हि भूत॑ सूर्यव॒सिनी॒ मन॑वे
यश॒स्यै। व्य॑स्कभ्राद्रोद॑सी विष्णुरेते दा॒धारं पृथि॒वीम॒भितो॑
म॒यूखैः॥ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यतं
मा जी॑ह्वरतमत्र रमेथां वर्ष्म॑नृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवुत
वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवुत वा॒ऽन्तरि॑क्षाद्धस्तौ पृणस्व
ब॒हुभि॑र्वस॒व्यैरा॒ प्र य॑च्छु॥ २६॥

दक्षि॑णादोत स॒व्यात्। विष्णो॒र्नुकं॑ वी॒र्या॑णि॒ प्र वोचं॑ यः

पार्थिवानि विममे रजांसि यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं
 विचकमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि
 विष्णोः शजत्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि
 विष्णवे त्वा॥ २७ ॥

अस्य यच्छैकान्नचत्वारिंशच्च॥ 13 ॥ [१३]

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा इमेन।
 तृष्णीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तांसि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
 भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूष्यग्रे
 जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो
 वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो
 दूरे अघशंसो॥ २८ ॥

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ प्रत्या-
 ऽऽतनुष्व न्यमित्रां ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिं
 समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव
 प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि
 यातुजूनं जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते॥ २९ ॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्।

विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि
 द्यौत्॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा
 य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना
 साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं ते वावाता
 जरता-॥३०॥

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि
 धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवा९-
 समनु द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना
 तस्थिवा९सो जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न
 उपयाति वसुमता रथेन। तस्य त्राता भवसि तस्य सखा
 यस्त आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ महो रुजामि॥३१॥

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्विष्याय॥ त्वं
 नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥
 अस्वप्रजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः।
 ते पायवः सध्रियश्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये
 पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।
 ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह॥३२॥

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम
वाजान्। उभा शंसो सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥
अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं
गृभाय। दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो
अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुप
यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो
दिवा॥ ३३॥

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता
भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः
संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे॥ उत स्वानासो
दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ। मदं चिदस्य
प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ ३४॥

अघशंसः स ते जरता रुजामि ह दिवैकचत्वारिंशच्च॥ [१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वं सोमात्यन्यानगा पृथिव्या इषे त्वाऽऽददे वाक्ते सं ते
समुद्रं हविष्मतीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गमर्ध्वे हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥
देवस्यार्चयः॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रंसवैऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददेऽभ्रिरसि नारिरसि
परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरांतय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्
द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै
त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदं नो यवोऽसि यवयास्मद्वेषः॥१॥

यवयारांतीः पितृणां सदनमस्युद्विष्टं स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृह द्युतानस्त्वा
मारुतो मिंनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मनि त्वा क्षत्रनि सुप्रजाविनि
रायस्पोषनि पर्यहामि ब्रह्म दृह क्षत्रं दृह प्रजां दृह रायस्पोषं दृह घृतेन
द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो गिरं
इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥२॥

द्वेष इमा अष्टादश च॥१॥ [१]

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः समानो यमसमानो
निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो
वलगः किमत्र भद्रं तत्रौ सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा स्वराडस्यभिमातिहा
विश्वाराडसि विश्वासां नाष्ट्राणां हन्ता॥३॥

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव नयामि वैष्णवान्
यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयारांती रक्षोहणो वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो
वलगहनोऽभि जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुपं दधामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो
पर्यहामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो परि स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवी
बृहन्नसि बृहद्वावा बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥४॥

हन्तेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा

उ॒शिर्गसि क॒विरङ्घ्रि॑रिरसि॒ ब॒म्भारि॑रव॒स्युर॑सि दु॒र्वस्वा॑ञ्छु॒न्ध्यूर॑सि मा॒र्जा॒लीयः॑ स॒म्राड॑सि
कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि प॒र्वमा॑नः प्र॒तक्का॑ऽसि न॒भस्वा॑नस॒मृष्टो॑ऽसि ह॒व्यसू॑दं ऋ॒तधा॑माऽसि
सु॒व॒ज्योति॑र्ब्रह्म॒ज्योति॑रसि सु॒व॒र्धमा॑ऽजौऽस्येक॒पाद॑हि॒रसि॑ बु॒ध्नियो॑ रौ॒द्रेणा॑नी॒केन॑ पा॒हि मा॑ऽग्रे
पि॒पृहि॑ मा॒ मा मा॑ हि॒ःसीः॥५॥

अनी॑केनाष्टौ च॥३॥ [३]

त्व॑ सोम॒ तनू॑कृ॒द्धो द्वे॒षोभ्यो॑ऽन्यकृ॒तेभ्य॑ उ॒रु य॑न्तासि वरू॒थः॑ स्वाहा॑ जुषा॒णो
अ॒मृता॑ज्य॒स्य वे॒तु स्वाहा॑ऽयं नो॑ अ॒ग्निर्वि॑रवः कृ॒णोत्व॑यं मृ॒धः पुर॑ ए॒तु प्र॑भि॒न्दन्। अ॒यं
शत्रू॑ञ्जयतु ज॒ह्वा॒णोऽयं॑ वाजं॑ जयतु वाजं॑सातौ॥ उ॒रु वि॑ष्णो वि क्रम॒स्वोरु॑ क्षया॑य
नः कृ॒धि। घृ॒तं घृ॒तयो॑ने पि॒ब प्र॑ य॒ज्ञप॑तिं ति॒र। सोमो॑ जिगाति गा॒तुवि॑द्॥६॥

दे॒वाना॑मेति निष्कृतमृतस्य॒ योनि॑मा॒सद॑म॒दित्याः॑ स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ॑ सी॒दैष वो॑
देव॒ सवि॑तः सोम॒स्त॑ र॒क्षध्वं॑ मा वो॑ द॒भदे॑तत् त्व॑ सोम॒ देवो॑ दे॒वानु॑पा॒ंगा इ॒दम॑हं
म॒नुष्यो॑ म॒नुष्यो॑न्स॒ह प्र॑जया॒ सह॑ रा॒यस्पोषे॑ण॒ नमो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॑तृ॒भ्य इ॒दम॑हं
निर्व॑रुणस्य॒ पाशा॑त् सु॒वर्भिः॥७॥

वि र॒ख्येपं॑ वैश्वान॒रं ज्योति॑र॒ग्रे व्र॑तपते॒ त्वं व्र॑तानां॒ व्रत॑प॒तिरसि॑ या मम॒ तनू॑स्त्वय्यभू॒दिय॑
सा मयि॒ या तव॑ त॒नूर्मय्य॑भू॒देषा॑ सा त्वयि॒ यथा॑य॒थं नो॑ व्रतपते॒ व्रति॑नो॒व्रतानि॑॥८॥

गा॒तुवि॑द॒भ्येक॑त्रि॒शच्च॥४॥ [४]

अत्य॑न्या॒नगां॑ ना॒न्यानु॑पा॒गाम्वा॑क्ता॒ परै॑रवि॒दं प॒रोऽव॑रै॒स्तं त्वां जुषे॑ वैष्ण॒वं दे॒वय॑ज्यायै
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता म॒ध्वाऽन॒क्तोप॑धे॒ त्राय॑स्वे॒नः॑ स्व॒धिते॑ मे॒नः हि॑ःसी॒र्दिव॑म॒ग्रेण॑ मा
लै॒खीर॑न्त॒रिक्षं॑ म॒ध्येन॑ मा हि॑ःसीः पृथि॒व्या सं भ॑व॒ वन॑स्पते॒ शत॑व॒ल्शो वि॑ रो॒ह
स॒हस्र॑व॒ल्शा वि॑ व॒यं रु॑हेम॒ यं त्वा॑ऽयं स्व॒धिते॑स्तेति॒जानः॑ प्रणि॒नाय॑ मह॒ते सौभ॑गा॒या-
ऽच्छि॑न्नो रा॒यः सु॒वीरः॥९॥

यं द॒श च॥५॥ [५]

पृथि॒व्यै त्वा॑ऽन्त॒रिक्षा॑य त्वा दि॒वे त्वा॑ शु॒न्यतां॑ लो॒कः पि॑तृष॒दो यवो॑ऽसि य॒वया॑स्मद्
द्वे॒षो य॒वया॑रा॒तीः पि॑तृ॒णां स॒दन॑मसि स्वा॒वेशो॑ऽस्य॒ग्रेणा॑ नै॒तृणां॑ व॒नस्प॑तिर॒धि त्वा॑ स्था॒स्यति॑
तस्य॑ वि॒त्ताद्दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता म॒ध्वाऽन॒क्तु सु॑पि॒प्पला॒भ्यस्त्वोप॑धी॒भ्य उ॒द्विद्म॑ स्त॒भाना॑न्त॒रिक्षं॑

पृण पृथिवीमुपरेण द९ह ते ते धामान्युश्मसि॥१०॥

गमध्वे गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमव
भाति भूरैः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ब्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥
तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं
सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्युहामि ब्रह्म द९ह क्षत्रं द९ह प्रजां द९ह रायस्पोषं
द९ह परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमं रायस्पोषो यजमानं मनुष्या
अन्तरिक्षस्य त्वा सानाववं गूहामि॥११॥

उश्मसी पोषमेकात्रविंशतिश्च॥६॥ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वह्नीरुशिजो बृहस्पते धारया वसूनि हव्या
तै स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रण्व रेवती रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरंसि
पुरूरवा घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभं जागतं छन्दोऽनु
प्रजायस्व भवतं॥१२॥

नः समनसौ समौकसावरेपसौ। मा यज्ञं हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा
ते जुहोमि मा देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥१३॥

भवतमेकत्रिंशच्च॥७॥ [७]

आ दंद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा मानुषान्द्वस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्युपां
पेरुरंसि स्वात्तं चित् सदेवं हव्यमापो देवीः स्वदन्तेन सं तै प्राणो वायुना गच्छता सं
यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथां रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविशतरो
अन्तरिक्ष सजूर्देवेन॥१४॥

वातेनाऽस्य हविषस्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं
धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजयां
सह रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा ऊङ्क् शुद्धा वयं परिविष्टाः
परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

वाक्त् आ प्यायतां प्राणस्तु आ प्यायतां चक्षुस्तु आ प्यायतां श्रोत्रं तु आ प्यायतां या तै प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत् तै कूरं यदास्थितं तत् तु आ प्यायतां तत् तं एतेन शुन्धतां नाभिस्तु आ प्यायतां पायुस्तु आ प्यायतां शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वेनः स्वधिते मेनः हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽधुमं तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधुमं तमो नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वामच्छित्रो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहिं स्तोकांनाः स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥१७॥

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥१८॥ [१]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत् स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदेन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बोभुवदेवं त्वष्टर्भूरि ते सः संमेतु विष्वरूपा यत् सलक्षमाणो भवंथ देवत्रा यन्तमवंसे सखायोऽनु त्वा माता पितरौ मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रक्ष्या अपामोषधीनाः रोहिष्ये घृतं घृतपावानः पिबतु वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उदिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥१९॥

वातस्याष्टाविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः संवितारं गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहाऽज्यस्त्वोषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय शुगंसि तमभि शौच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अग्निं या वरुणेति शपोमहे ततो वरुण नो मुञ्च॥२०॥

असि षड्विंशतिश्च॥११॥ [११]

हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्मा आ विवासति हविष्मा अस्तु

सूर्यः॥ अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदैसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने मां धत्तेन्द्राग्नियोर्भागधेयीः
स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे जांगृत॥२१॥

हविष्मतीश्चतुस्त्रिंशत्॥१२॥ [१२]

हुदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं कृधि दिवि देवेषु होत्रां
यच्छु सोमं राजन्नेह्यवं रोह मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा हिंसिषं प्रजास्त्वमुपावरोह
प्रजास्त्वामुपाव रोहन्तु शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणांश्च देवीः। शृणोतं
ग्रावाणो विदुषो नु॥२२॥

यज्ञश्च शृणोतु देवः संविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्यं
इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्त शुक्रश्च शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा
कार्ष्णिस्स्यपापां मृधश्च समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृत्सु मर्त्यमावो वाजेषु यं
जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः॥ (१)॥२३॥

नु सप्तचत्वारिंशच्च॥१३॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो म्हो दिवस्त्वश्च शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि
शङ्क्यस्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रश्च होतारश्च
सत्ययज्ञश्च रोदस्योः। अग्निं पुरा तनयितोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अग्निर्होता
निर्षसादा यजीयानुपस्थे मातुः सुरभावुं लोके। युवां कविः पुरुनिष्ठः॥२४॥

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमकदेववीतिं नो अद्य यज्ञस्य
जिह्वामविदाम गुह्याम्। स आयुरागांश्चसुरभिर्वसानो भद्रामकदेवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः
स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुनां भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि पूर्वणीक॥२५॥

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्त्सश्च सौभंगानि दधिरे
पांवेक॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम
तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयिश्च रयिवः सुवीरम्। अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम
द्युममजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमाभर॥२६॥

वसो पुरुस्पृहश्च रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरैर्भिर्नानदद्विर्यविष्ठः। यः

पावकः पुंरुतमः पुरूणि पृथून्यग्निरेनुयाति भवन्न॥ आयुष्टे विश्वतो दधद्यमग्निर्वरेण्यः।
 पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मं सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको
 घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेवं पुत्रमभि॥२७॥

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचरषणे। अग्ने जनामि सुष्टुतिम्॥
 दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजंसमिन्धान
 एनं जरते स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्रे बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥ दृशानो
 रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मरषमायुः श्रिये रूचानः। अग्निर्मृतो अभवद्वयोभिः॥२८॥

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्धुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै।
 अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोतं उत
 शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्रे रायो नृतमस्य प्रभूतो भूयामं ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥ अग्ने
 सहन्तमा भर द्युम्रस्यं प्रासहा रयिम्। विश्वा यः॥२९॥

चरषणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयिं सहस्व आ भर। त्वं
 हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे।
 स्तोमैर्विधेमाग्रयै॥ वद्मा हि सूनो अस्यंघ्नसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मात्रम्। स त्वं न
 ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्र आयूँषि॥३०॥

पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे
 वचः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्रे पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया।
 आ देवान् वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवा इहा वह। उपं यज्ञं
 हविश्च नः॥ अग्निः शुचिं व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुचीं रोचत आहुतः॥ उदग्ने
 शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीँष्यर्चयः॥३१॥

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराभि वयोभिर्य आयूँषि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥१४॥ [१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ देदे॑ ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं॑ कृध्युत्तमेन॑ पविनेन्द्राय॑ सोम॑ः
सुपु॑तं मधु॑मन्तं पय॑स्वन्तं वृष्टि॑वनिमिन्द्राय॑ त्वा वृ॒त्रघ्न॑ इन्द्राय॑ त्वा वृ॒त्रतुर॑ इन्द्राय॑ त्वा-
ऽमिमा॑तिघ्न॑ इन्द्राय॑ त्वाऽऽदित्य॑वन्तं इन्द्राय॑ त्वा विश्वे॑देव्यावते श्वा॒त्राः स्थं॑ वृ॒त्रतुरो॑ राधो॑गूर्ता
अमृ॑तस्य॒ पत्नी॒स्ता दे॒वीर्दे॒वत्रे॑मं य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हूताः सोम॑स्य पिब॒तोप॑हूतो युष्माक॑म्॥१॥

सोमः॑ पिबतु॒ यत्ते॑ सोम॒ दिवि॑ ज्योतिर्यत् पृथि॑व्यां यदुरा॑वन्तरिक्षे तेना॒स्मै यज॑मानायोरु
राया॑ कृध्यधि॑ दात्रे वो॑चो धिष॑णे वीडू॒ सती॑ वीडये॒थामूर्जं॑ दधा॒थामूर्जं॑ मे धत्तं॑ मा वा॑
हि॒ःसिषं॑ मा मां हि॒ःसिष्टं॑ प्रागपा॒गुद॑गध॒राक्ता॑स्त्वा दि॒श आ धा॑वन्त्वम्ब॒ नि ध्व॑र। यत्ते॑
सोमा॑दोभ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑॥२॥

युष्माक॑ः॒ स्वर॒ यत्ते॑ नव॒ च॥१॥॥ [१]

वाच॑स्पतये॒ पव॑स्व वाजि॑न् वृषा॒ वृष्णो॑ अ॒ःशुभ्यां॑ गर्भ॑स्तिपूतो दे॒वो दे॒वानां॑ पवि॒त्रम॑सि
येषां॑ भा॒गोऽसि॑ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑
पा॒र्थिवे॑भ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा म॒रीचि॑पेभ्यं
ए॒ष ते॒ योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥३॥

वाचः॑ स॒प्तच॑त्वारि॒ःशत्॥२॥॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ॒ मघ॑वन् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य रा॒यः समि॑षो॒ यज॑स्वान्तस्ते॑
दधामि॑ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तर्॒वन्तरि॑क्ष॒ स॒जोषां॑ दे॒वैरव॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे म॑घवन्
माद॑यस्व॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पा॒र्थिवे॑भ्यो॒
मन॑स्त्वाष्टृ॒वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा म॒रीचि॑पेभ्यं ए॒ष ते॒
योनि॑र॒पानाय॑ त्वा॥४॥

दे॒वेभ्यः॑ स॒प्त च॑॥३॥॥ [३]

आ वा॑यो भूष॒ शुचि॑पा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार। उपो॑ ते अ॒न्धो

मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्॥ उपयामगृहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रवायू इमे सुताः।
उप प्रयोभिरा गंतमिन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वेष ते योनिः
सजोषाभ्यां त्वा॥५॥

आ वांयो त्रिचत्वारिंशत्॥४॥ [४]

अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा। ममेदिह श्रुतं हवम्। उपयामगृहीतोऽसि
मित्रावरुणाभ्यां त्वेष ते योनिर् ऋतायुभ्यां त्वा॥६॥

अयं वा विंशतिः॥५॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्। उपयामगृहीतो-
ऽस्यश्विभ्यां त्वेष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥७॥

या वांमष्टादश॥६॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतये॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यश्विभ्यां त्वेष ते योनिर्श्विभ्यां त्वा॥८॥

प्रातर्युजावेकात्रविंशतिः॥७॥ [७]

अयं वेनश्चौदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां संङ्गमे सूर्यस्य
शिशुं न विप्रां मतिर्भी रिहन्ति॥ उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वेष ते योनिर्वीरतां
पाहि॥९॥

अयं वेनः पञ्चविंशतिः॥८॥ [८]

तं प्रलथां पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतांतिं बर्हिषदं सुवर्दिं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे
गिराऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे। उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वेष ते योनिः प्रजाः
पाहि॥१०॥

तं षड्विंशतिः॥९॥ [९]

ये देवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽप्सुषदां महिनैकादश स्थ ते देवा
यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं यज्ञपतिमभि

सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥११॥

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥10॥ [१०]

त्रिंशत्रयंश्च गणिनो रुजन्तो दिवः रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते। एकादशासौ अप्सुषदः
सुतः सोमं जुषन्ताः सर्वनाय विश्वे॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं
यज्ञं जिन्वं यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥१२॥

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥11॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै
त्वा विष्णवे त्वेष ते योनिरिन्द्राय त्वोक्थायुवे॥१३॥

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥12॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्। कविः सम्राजमतिथिं
जनानामसन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रयं त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि
ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिर्ग्रयं त्वा वैश्वानराय॥१४॥

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥13॥ [१३]

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यंश्चेषश्चोर्जश्च सहश्च सहस्यंश्च तपश्च
तपस्यंश्चोपयामगृहीतोऽसि सः सप्तोऽस्यः हस्पत्याय त्वा॥१५॥

मधुस्त्रिंशत्॥14॥ [१४]

इन्द्राग्नी आ गंतः सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं धियेषिता॥ उपयामगृहीतो-
ऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वेष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा॥१६॥

इन्द्राग्नी विंशतिः॥15॥ [१५]

ओमांसश्चरषणीधृतो विश्वे देवास आ गंत। दाश्वाः सौ दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतो-
ऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥१७॥

इन्द्राग्नी ओमांसो विंशतिर्विंशतिः॥16॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्। विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं
संहोदामिह तं हुवेम॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥१८॥

मरुत्वन्तं षड्विंशतिः॥१७॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य। तव प्रणीती तव
शूर शर्मन्ना विवासन्ति क्वयः सुयज्ञाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वन्ते॥१९॥

इन्द्रेकान्नत्रिंशत्॥१८॥ [१८]

मरुत्वां इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय। आ सिंश्वस्व जठरे मध्वं
ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वन्ते॥२०॥

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकान्न त्रिंशदेकान्न त्रिंशत्॥१९॥ [१९]

महां इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमां इवा स्तोमैर्वत्सस्यं वावृधे॥ उपयामगृहीतो-
ऽसि महेन्द्राय त्वेष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२१॥

महानेकान्नविंशतिः॥२०॥ [२०]

महां इन्द्रो नृवदा चरषणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः। अस्मद्वियं गवावृधे
वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष ते योनिर्महेन्द्राय
त्वा॥२२॥

महानृवत्षड्विंशतिः॥२१॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं
देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पासि
जन्मनी। तुरीयादित्यं सर्वन् त इन्द्रियमा तंस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति
सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वः॥२३॥

अर्वाचीं सुमतिर्ववृत्याद् होश्चिद्या वरिवोवित्तरासन्त॥ विवस्व आदित्ये तं सोमपीथस्तेन

मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥२२॥ (वः
सप्तविंशतिश्च)॥२२॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्रो दिवेदिवे वाममस्मभ्यः सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव
भूरैरया धिया वामभार्जः स्याम॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२४॥

वामं चतुर्विंशतिः॥२३॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिर्द्वयं शिवेभिर्द्य परि पाहि नो गयम्। हिरण्यजिह्वः
सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा
सवित्रे॥२५॥

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥२४॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेता देवता पदम्॥ उपयामगृहीतोऽसि
देवाय त्वा सवित्रे॥२६॥

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥२५॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥२७॥

सुशर्मा द्वादश॥२६॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं गृह्णाम्यग्ना ३ इ पत्नीवा ३
ः सजूर्देवेन त्वष्टा सोमं पिब स्वाहा॥२८॥

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥२७॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता तस्य ते देव
सोमेष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं ग्रहं गृह्णामि हरीः स्थ हर्योर्धानाः
सहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥२९॥

हरिः षड्विंशतिः॥२८॥ [२८]

अग्न आयूषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिर्ग्रये त्वा तेजस्वते॥३०॥

अग्न॒ आयू॑र॒पि त्रयो॑वि ॥ शतिः॥29॥ [२९]

उत्तिष्ठ॑न्नो॒जसा॒ सह॒ पीत्वा॒ शिप्रै॑ अव॒पयः॑। सोम॑मिन्द्र॒ चमू॑ सु॒तम्॥ उप॒या॒मगृ॑हीतो-
ऽसीन्द्रा॑य॒ त्वो॒जस्व॑त ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य त्वो॒जस्व॑ते॥३१॥

उत्तिष्ठ॑न्नेक॒वि॒ शतिः॥30॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वदर्श॑तो॒ ज्योति॑ष्कृ॒दसि॑ सूर्य। विश्व॑मा॒ भा॑सि रोच॒नम्॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒
सूर्या॑य॒ त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनिः॑ सूर्या॑य॒ त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥३२॥

त॒रणि॑र्वि॒ शतिः॥31॥ [३१]

आ॒ प्या॑यस्व॒ मदि॑न्तम् सोम॒ विश्वा॑भि॒रूति॑भिः। भवा॑ नः स॒प्रथ॑स्तमः॥३३॥

आ॒ प्या॑यस्व॒ नव॑॥32॥ [३२]

ई॒युष्टे॒ ये पूर्वं॑तराम॒पश्य॑न् व्युच्छ॒न्ती॑मु॒षसं॑ म॒र्त्यासः॑। अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभूदो॒
ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑ प॒श्यान्॥३४॥

ई॒युरेका॑त्रवि॒ शतिः॥33॥ [३३]

ज्योति॑ष्म॒तीं त्वा॒ साद॑यामि॒ ज्योति॑ष्कृ॒तं त्वा॒ साद॑यामि॒ ज्योति॑र्वि॒दं त्वा॒ साद॑यामि॒
भास्वं॑तीं त्वा॒ साद॑यामि॒ ज्वल॑न्तीं त्वा॒ साद॑यामि॒ मल्म॑ला॒भवं॑तीं त्वा॒ साद॑यामि॒ दी॒प्यमा॑नां
त्वा॒ साद॑यामि॒ रोच॑मानां त्वा॒ साद॑या॒म्यज॑स्रां त्वा॒ साद॑यामि॒ बृ॒हज्ज्यो॑तिषं त्वा॒ साद॑यामि॒
बो॒धय॑न्तीं त्वा॒ साद॑यामि॒ जाग्र॑तीं त्वा॒ साद॑यामि॥३५॥

ज्योति॑ष्म॒तीः प॒द्वि॒ शत्॥34॥ [३४]

प्र॒या॒साय॒ स्वाहा॑ऽऽया॒साय॒ स्वाहा॑ वि॒या॒साय॒ स्वाहा॑ सं॒या॒साय॒ स्वाहो॑द्या॒साय॒ स्वाहा॑-
ऽव॒या॒साय॒ स्वाहा॑ शु॒चे स्वाहा॑ शोका॑य॒ स्वाहा॑ तप्य॒त्वै स्वाहा॑ तप॑ते॒ स्वाहा॑ ब्र॒ह्मह॑त्यायै॒
स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥३६॥

प्र॒या॒साय॒ चतु॑र्वि॒ शतिः॥35॥ [३५]

चित्॑ ॥ सं॒न्ताने॑न॒ भवं॑ य॒क्रा रु॒द्रं त॑नि॒म्ना प॑शु॒पति॑ः स्थूल॑हृद॒येना॑ग्निः॒ हृद॑येन॒ रुद्रं॑
लोहि॑तेन॒ शर्वं॑ म॒तस्त्रा॑भ्यां॒ महा॑दे॒वम॑न्तःपा॒र्श्वेनौ॑षिष्ठ॒हनः॑ शिङ्गी॒निको॑श्याभ्याम्॥३७॥

चित्तमष्टादश॥36॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावां कृणोतु
वयुनां॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥३८॥

आ तिष्ठ षड्विंशतिः॥37॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं च मानुषाणाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥३९॥

इन्द्रमित्रयोर्विंशतिः॥38॥ [३८]

असांवि सोमं इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वां पृणक्किन्द्रियं रजः सूर्यं न
रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥४०॥

असांवि सप्तविंशतिः॥39॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरीं भूमिंस्त्वोपस्थ आऽर्धित। स्योनास्मै सुषदां भव यच्छास्मै शर्म
सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥४१॥

सर्वस्य षड्विंशतिः॥40॥ [४०]

महां इन्द्रो वज्रं बाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवां करोतु हन्तुं
पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा षोडशिनं॥४२॥

सर्वस्य महान्ध्र्यद्विंशतिष्वद्विंशतिः॥41॥ [४१]

सृजोषां इन्द्र सगणो मरुद्विः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्। जहि शत्रून् रप
मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥४३॥

सृजोषांस्त्रिंशत्॥42॥ [४२]

उदु त्यं जातवैदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं
चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्तस्थुषश्च॥

अग्ने नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मश्नुहुराणमेनो
भूयिष्ठां ते नमउक्ति विधेम॥ दिवं गच्छ सुवः पत रूपेण॥४४॥

वो रूपमभ्यैमि वयंसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु वर्षिष्ठे अधि नाके॥
एतत् ते अग्ने राध ऐति सोमंच्युतं तन्मित्रस्य पथा नयर्तस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य
पथा सुविता नयन्ती ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यं सुधातुदक्षिणं
वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्वात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा
विशतानवहायास्मान् देवयानेन पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सःस्कृतम्॥४५॥

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥43 (37)॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः। त्वष्टा विष्णुः प्रजयां
सःरराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सः
सूरिभिर्मघवन्सः स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमत्या यज्ञियानाम्॥
सं वर्चसा पर्यसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः
कृणोतु॥४६॥

अनु माष्टु तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यद्य त्वां प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतांरमवृणीमहीह।
ऋधंगयादृधंगुताशमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य
आजग्म सर्वनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥
यानाऽवंह उशतो देव देवान् तान्॥४७॥

प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थैः वहमाना भरमाणा हवींषि वसुं घर्मं दिवमा तिष्ठतान्॥
यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं गच्छ स्वाहृष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः
सुवीरः स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमितं मनसस्पत इमं नो देव देवेषु
यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥४८॥

कृणोतु तानष्टाचत्वारिंशच्च॥44 (38)॥ [४४]

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ। अपदे पादा प्रतिधातवे-
ऽकृतापवक्ता हृदयाविधश्चित्॥ शतं ते राजन् भिषजः सहस्रं मुर्वी गम्भीरा सुमतिष्ठे
अस्तु। बाधस्व द्वेषो निरऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य

पाशोऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमैदमे॥४९॥

सुमिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वां विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्यं त्वा यज्ञपते हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृता ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषः रसेन समंसृक्षमहि। पर्यस्वा अग्र आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥५१॥

दमैदम ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि। जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्। यस्मै त्वः सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम्। अश्विनः स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तः रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानः॥५२॥

सुतासः। यदी सबाधः पितरं न पुत्राः संमानदक्षा अवसे हवन्ते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः रसेन समंसृक्षमहि। पर्यस्वा अग्र आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्ने विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि प्याम पृत्सुतीर्मत्यानाम्। त्वामग्ने वाजसातमं विप्रां वर्धन्ति सुष्टुतम्। स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अयः शत्रूञ्जयतु जरहपाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाइ जुह्वस्यः॥ त्वः ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्थस्ता। सखा सख्या समिध्यसे॥ उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

मघवानं मन्दे ह्यग्ने चतुर्दश च॥46॥ [४६]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

देवा॒सुराः संय॑न्ता आस॒न् ते दे॒वा वि॒ज॒यमु॑प॒यन्तोऽग्नौ॒ वामं॑ वसु सं न्य॑दध॒तेदमुं॑ नो भविष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्यन्तीति॑ तद॒ग्नि॒र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॒जित्या॑व॒रुरु॑त्स॒माना॒ अन्वा॑यन् तद॒स्य॒ सह॑साऽदि॒त्सन्त॒ सौ॒ऽरोदी॑द्यद॒रोदी॑त् तद्ब्र॒ह्मस्य॑ रु॒द्रत्वं यद॑श्व॒शीय॑त् तद्॥१॥

र॒जत॑ः हिर॑ण्यमभवत् तस्मा॑द्र॒जत॑ः हिर॑ण्यमदक्षिण्यम॑श्रुज॑ः हि यो ब॒र्हिषि॑ ददाति पुराऽस्य॑ संवत्स॒राद्गृहे॑ रु॒दन्ति॒ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑ न देय॑ः सौ॒ऽग्निर॑ब्रवीद्वा॒ग्यंसा॒न्यथ॑ व इ॒दमिति॑ पुनरा॒धेयं॑ ते के॒वल॑मित्य॒ब्रुव॑न्ब्रुवत् खलु॒ स इत्य॑ब्रवी॒द्यो म॑दे॒वत्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता इति॑ तं पूषाऽऽध॑त् तेन॑॥२॥

पूषाऽऽध्नो॑त् तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽध॑त् तेन॒ त्वष्टा॑ऽऽध्नो॑त् तस्मा॑त् त्वाष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते तं म॒नुरा॑ध॒त् तेन॒ म॒नुरा॑ध्नो॑त् तस्मा॑न्मान॒व्यः प्र॒जा उ॑च्यन्ते तं धा॒ताऽऽध॑त् तेन॑ धा॒ताऽऽध्नो॑त् संवत्स॒रो वै धा॒ता तस्मा॑त् संवत्स॒रं प्र॒जाः प॒शवोऽनु॑ प्र जा॒यन्ते॒ य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धि॒ वेद॑॥३॥

ऋ॒ध्नोत्ये॒व यो॑ऽस्यै॒वं ब॒न्धुतां॑ वेद॒ बन्धु॑मान् भवति भा॒गधे॑यं वा अ॒ग्निरा॑हि॒त इच्छ॑मानः प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॑द्वा॒स्य पु॑नरा द॒धीत॑ भा॒गधे॑यै॒नैवैन॑ः स॒मर्ध॑यत्यथो॒ शान्ति॑रे॒वास्यै॒षा पु॑नर्वस्वो॒रा द॑धीतै॒तद्वै पु॑नरा॒धेय॑स्य॒ नक्ष॑त्रं॒ यत्पु॑नर्वसू॒ स्वाया॑मे॒वैन॑ दे॒वता॑यामा॒धाय॑ ब्रह्मवर्च॑सी भ॒वति॒ द॒र्भेरा॑ द॒धात्य॑या॒तयाम॑त्वाय॒ द॒र्भेरा॑ द॒धात्य॑द्य ए॒वैन॑मोष॒धीभ्योऽव॑रु॒ध्याऽऽध॑त्ते पञ्च॑कपालः पुरो॒डाशो॑ भवति॒ पञ्च॑ वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभ्य॑ ए॒वैन॑मव॒रुध्या॑ऽऽध॑त्ते॥४॥

अ॒शीय॑त् तत् तेन॒ वेद॑ द॒र्भेः पञ्च॑वि॒ंशति॑श्च॥१॥ [१]

परा॒ वा ए॒ष य॒ज्ञं प॒शून् व॑पति॒ यो॑ऽग्नि॒मुद्वा॑सय॒ते पञ्च॑कपालः पुरो॒डाशो॑ भवति॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञः पाङ्क्तो॑ प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शून्व॑ रु॒न्धे वी॒रहा॑ वा ए॒ष दे॒वानां॑ यो॑ऽग्नि॒मुद्वा॑सय॒ते न

वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तौ याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तौ यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धृते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयः सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचः सः सृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै यजमानस्यापराभावाय॥६॥

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपाः शु यजति यथा वामं वसुं विविदानो गृहंति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहं यथा वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती॥७॥

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः सम्भृतसम्भार इत्याहुनं सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्स्यूष्टोऽनुद्धान् पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त तै अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं ततः॥८॥

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते तस्य वरुण एवर्णयादोऽग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयै न प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छेति यजमानः॥९॥

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततष्पट्विंशच्च॥२॥

[२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा उपस्थे ते देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निंरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धाम विराजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वह् द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यंग्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा॥१०॥

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या सुकल्पमग्ने तत् तव पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् तै मन्युपरोत्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसंवश्च समाभरन्। मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा

इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त॥११॥

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिबस्व धारया। विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलैकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा विंयन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा विंयन्तु विवस्वा५ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा विंयन्तु॥१२॥

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नृन्योदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत् ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा दधाति पुनर्वमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्त्राद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्ध अथो अस्यामेवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापंहृत एवासमै तत् पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवेनं यत्ते मन्युपरोत्स्येत्याह देवताभिरेव॥१४॥

एन५ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञ५ सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञ५ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः॥१५॥

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिँल्लोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्वन् ते सुवर्गल्लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत् स एतान् होमांश्जुह्याद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमाध्वन् तामेवर्धति॥१६॥

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नयै। आरे अस्मे च शृण्वते॥ अस्य प्रलामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः सहस्रसामुषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्।

अ॒पा॒र॒ रेता॑र॒सि जि॒न्वति॑॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑र॒होता यजि॑ष्ठो अ॒ध्वरे॒ष्वीडः॑।
यम॑प्र॒वानो भृ॑ग॒वो विरू॑चु॒र्वने॑षु चि॒त्रं वि॒भुवं वि॑शेवि॒शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्यै॥१७॥

उ॒भा रा॑ध॒सः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॑ता॒रावि॑षा॒रं र॑यि॒णामु॒भा वाज॑स्य सा॒तये॑ हु॒वे
वा॒म॥ अ॒यं ते यो॑नि॒र॒ऋत्वि॒यो यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्र आ रो॒हाथा॑ नो
व॒र्धया॑ र॒यिम्॥ अ॒ग्र आयू॑र॒पि पव॑स् आ सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥
अ॒ग्रे पव॑स्व स्व॒पा अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॑र॒ रयि॑॥१८॥

म॒यि॥ अ॒ग्रे पा॒वक॑ रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ दे॒व जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान् व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स
नः पा॒वक॑ दी॒दिवो॑ऽग्रे दे॒वा इ॒हाऽऽव॑ह। उ॒पं य॒ज्ञ इ॒ह विश्वं॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रत॒तमः
शुचि॑र्वि॒प्रः शुचिः॑ क॒विः। शुची॑ रोच॒त आ॒हुतः॑॥ उ॒द॒ग्रे शुच॑य॒स्तवं शु॒क्रा भ्राज॑न्त ई॒रते।
तव॑ ज्योती॒र॒ष्य॒र्चयः॑॥ आ॒यु॒र्दा अ॒ग्रेऽस्या॑यु॒र्म॥१९॥

दे॒हि व॒र्चो॑दा अ॒ग्रेऽसि॑ व॒र्चो मे॑ दे॒हि तनू॑पा अ॒ग्रेऽसि॑ त॒नुवं मे॑ पा॒ह्यग्रे॑ यन्मे
त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒ण चि॒त्राव॑सो स्व॒स्ति ते॑ पा॒रम॑शी॒येन्धा॑नास्त्वा श॒त इ॒ह मा॑
द्यु॒मन्तः॑ स॒मिधी॑महि व॒यंस्वन्तो॑ व॒यस्कृ॑तं यश॒स्वन्तो॑ यश॒स्कृत॑र॒ सुवी॑रा॒सो अ॒दाभ्य॑म्।
अ॒ग्रे स॒पत्न॑द॒म्भनं॑ व॒र्षिष्ठे॑ अ॒धि ना॑के॥ सं त्वम॑ग्रे सूर्य॒स्य वर्च॑साऽग॒थाः स॒मृषी॑णाः
स्तु॒तेन॑ सं प्रि॒येण॑ धा॒मना॑। त्वम॑ग्रे सूर्य॒वर्चा॑ अ॒सि सं मा॑मायु॒षा वर्च॑सा प्र॒जया॑ सृज॥२०॥

आ॒हुव॑ध्यै र॒यि मे॑ वर्च॒सा स॒प्तद॑श च॥५॥ [५]

सं प॑श्यामि प्र॒जा अ॒हमि॑डं प्र॒जसो॑ मान॒वीः। सर्वा॑ भवन्तु नो गृ॒हे॥ अ॒म्भः स्था॒म्भो
वो भ॑क्षीय॒ महः॑ स्थ॒ महो॑ वो भ॑क्षीय॒ सहः॑ स्थ॒ सहो॑ वो भ॑क्षीयो॒र्जः स्थो॑र्ज॒ वो
भ॑क्षीय॒ रेवंती॑ रम॒ध्वम॑स्मि॒ल्लोके॑ऽस्मिन् गो॒ष्ठेऽस्मिन्॑ क्षये॒ऽस्मिन् योना॑वि॒हैव स्ते॒तो माऽपं॑
गात॑ ब॒ह्वीर्मे॑ भूयास्त॥२१॥

स॒र॒हि॒तासि॑ विश्वरू॒पीरा॑ मो॒र्जा वि॒शाऽऽगौ॑प॒त्येना॑ऽऽराय॒स्पोषे॑ण सह॒स्रपो॑षं वं पु॒ष्यासं॑
म॒यि वो॑ रा॒यः श्र॑यन्ताम्॥ उ॒पं त्वा॒ग्रे दि॒वेदि॑वे॒ दोषा॑वस्त॒र्धिया॑ व॒यम्। नमो॑ भ॒रन्त॑
ए॒मसि॑। राज॑न्तम॒ध्वरा॑णां गो॒पामृ॑तस्य दी॒दिवि॑म्। व॒र्धमान॑स्व॒स्वे दमे॑॥ स नः॑ पि॒तेव॑
सू॒नवे॑ऽग्रे सू॒पाय॑नो भ॒व। स॒च॒स्वा नः॑ स्व॒स्तये॑॥ अ॒ग्रे॥२२॥

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नायं नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निरवसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः स्योना माऽऽविशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासं॥२३॥

मयिं वो रायः श्रयन्ताम्॥ तत् संवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमान् स्वरेण कृणुहि ब्रह्मणस्पते। कक्षीर्वन्तं य औशिजम्॥ कदा च न स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषै। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः। सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषिमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषिमा शासेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीम्॥२४॥

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिंशच्च॥६॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रबामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रबः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह मूर्धानम्॥२५॥

एवैनं समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशून्वाव रुन्धे षड्भिरुप तिष्ठते षड्वै॥२६॥

ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुप तिष्ठते द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुप तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोप तिष्ठते योग एवास्यैष उप तिष्ठते॥२७॥

दम एवास्यैष उप तिष्ठते याज्ञेवास्यैषोप तिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयंस आहत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह॥२८॥

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म

आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति ते परमंशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्टौ वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभेषुव्युष्टिमेवाव रुन्धे इन्धानास्त्वा शतम्॥२९॥

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मि कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां शततरुहाः स्तुहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नी यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तुत्या अछम्बद्धारः सं त्वमग्रे सूर्यस्य वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्रे सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥३०॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहः षोडश च॥७॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीयेति॥३१॥

आहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपं गातेत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते प्र॥३२॥

वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यमुपं तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव नि ह्वते गायत्रीभिरुपं तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन् धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते॥३३॥

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्संवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानः स्वरणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा चन स्तरीरसीत्याह न स्तरीः रात्रिं वसति॥३४॥

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्रे पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्रे गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतः हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे

तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तैजस्यैवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥३५॥

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकात्रिंशच्च॥८॥—[८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननं हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यत्सायं जुहोति रेतं एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनैन जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य॥३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्वात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां वितं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तैऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तंवां स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति तैऽग्निमंस्तुवन्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यर्हर्भि पशून्निर्जित् ते देवाः पशून् वित्वा कामा अकुर्वन् य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमेतत् सौऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सौऽमन्यतेममेवाग्निं स्तंवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सौऽग्निमंस्तोत् स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३ नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै

योऽहंहराहृत्याथैनं याचति स इन्त्रे तमुपाच्छृत्यथ को देवानहंहर्याचिष्यतीति
तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खत्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वै॥४१॥

आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनंसृजत ते सृष्टा
अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरेवविन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र
जाम्यंस्तीत्याहुयोऽहंहरुपतिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः
पराङ् विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यङ्ङिवोप तिष्ठत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ्
प्रजयां पशुभिरेति॥४२॥

सित्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥१॥ [९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्ने। तत्त्वं बिभृहि पुनरा
मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्ने॥ मम नाम तवं च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये
चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहे पुनस्ते॥ नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय
नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजै। अषाढः॥४३॥

अग्निर्बृहद्वया विश्वजित्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्ने
देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥
अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो
ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु। या इष्टा उपसो निमृचंश्च ताः सं
दधामि हविषा घृतेन॥ पर्यस्वतीरोषधयः॥४४॥

पर्यस्वद्वीरुधां पर्यः। अपां पर्यसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः सृज॥ अग्ने व्रतपते व्रतं
चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्॥ अग्निं होतारमिह तं हुवे देवान् यज्ञियांनिह
यान् हवामहे॥ आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वां युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति॥४५॥

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत
आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयश्च सर्वं यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥
त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितलिरे य इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि
स्वाहा घर्मो देवाः अप्येतु॥४६॥

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥ वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवा अग्निशंस्तेरमुश्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा। अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिन सहस्रिणं वैश्वानर॥४८॥

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं भुवनानामभिः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाया अथा वयमादित्य॥४९॥

व्रते तवानांगसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्र ण आयूषि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवंसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषाऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा वचांसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुभ्रायन्तो हवामहे। आ तू नः॥५०॥

उपं गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु। अदितिः पात्वहंसः॥ महीमू षु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम्। सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम्। दैवीं नावं स्वरित्रामांगसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये॥ इमां सु नावमाऽरुहं शतारित्रां शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥५१॥

दिवा स संहस्त्रिणं वैश्वानराऽऽदित्यं तू नोऽनेहसं सुशर्माणमेकान्नविंशतिश्च॥११॥ [११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्। सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुभं सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मां जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुः॥१॥

असि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि घोरयामि तस्य ते भक्षीय पञ्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय॥२॥

धर्त्राय गृह्णामि विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानां माशिषो यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि॥३॥

सत्यायुरोजसे यन्त्राय त्रयस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविदुग्नोऽस्युग्नोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योगर्जीवेम बलिहृतो वयं ते॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यात्॥४॥

यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमेनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्ने यजमानायैधि निशुष्मो अभिदासते। अग्ने देवैर्द्ध मन्विद्ध

मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते होतमूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविश वागस्येन्द्री संपलक्षयणी॥५॥

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविश वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृतूनां प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मा प्रीतौ प्रीणीतामग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमग्रेरहं देवयज्ययात्रादो भूयास॥६॥

दधिर्स्यदब्धो भूयासमुं दभेयमग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यत्रादो भूयासमिन्द्रस्याहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासं महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यजेनं प्रतिष्ठां गमेयम्॥७॥

रिष्यात् सपलक्षयण्यत्रादो भूयासः षड्विंशच्च॥२॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्टात् पातु सविताऽघशःसाद्यो मेऽन्ति दूरैऽरातीयति तमेतेन जेषः सुरुपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान् दुर्याः अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टि तेऽशीयोपहृत उपह्वं॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा तच्छ्लेकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिव गच्छतु यो देवानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मात्राय उत यज्ञाः संचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः॥९॥

असि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे मोषदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पर्यस्वान् प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥१०॥

उपह्वं जुष्टा नस्त्वा षट् च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशःसंस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यजेनं प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूजैषः सोमस्याहमुज्जितिमनूजैषमग्नेरहमुज्जितिमनूजैषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूजैषमिन्द्राग्नियोरहमुज्जिति-

मनूञ्जेषमिन्द्रस्याहम्॥११॥

उञ्जितिमनूञ्जेषं महेन्द्रस्याहमुञ्जितिमनूञ्जेषमग्नेः स्विष्टकृतोऽहमुञ्जितिमनूञ्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्वाभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना५ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा५ अकः॥ उद्वाभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ एमा अंगमन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तः॥१२॥

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतंशेन त्वा सूर्यो देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो ब्रूताद्वागधान् देवतांसु॥ विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेय५ सोमस्याहं देवयज्यया॥१३॥

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्ट्रहं देवयज्यया पशूना५ रूपं पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि क्रियास५ सनिरसि सनितासि सनेय घृतवन्तं कुलायिन५ रायस्पोष५ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्॥१४॥

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारि५शच्च॥४॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञंयज्ञं प्रति देवयज्यः। सूर्याया ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्॥ प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह यजमानेन सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्व मे भूयाः पूर्णमसि पूर्ण मे भूया अक्षितमसि मा मे क्षेष्टा प्राच्या दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां॥१५॥

दिशि मासः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्या दिशि गृहाः पशवो मार्जयन्तामुदीच्या दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्ध्वाया दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः

स यं द्विष्मः॥१६॥

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकात्रिंशच्च॥५॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म संदशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मै धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं
द्विष्मः॥१७॥

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं रायस्पोषेण
सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो
वसीयान् भूयासमग्न आयूषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥१८॥

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासं
सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं
तामाशिषमाशासेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्नं व्रतपते व्रतमचारिषं
तदशकं तन्मैऽराधि यज्ञो बभूव स आ॥१९॥

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मां अधिपतीन्
करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमां अग्नेऽर्विमां अश्वो यज्ञो नृवत्सखा
सदमिदंप्रमृष्यः। इडावां एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥२०॥

द्विष्मः सुवीर्यं स आ पञ्चत्रिंशच्च॥६॥ [६]

यथा वै संमृतसोमा एवं वा एते संमृतयज्ञा यदशपूर्णमासौ कस्य वाहं देवा
यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति
स एनाः श्वो भूते यंजते एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो
मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि॥२१॥

गृह्णाति ताः श्वो भूते यंजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निव्रतपतिर्ब्राह्मणो व्रतभृद व्रतमुपैष्यन्
ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्यं
व्रतमालभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावास्यायामेतद्धेतयोरायतनमुपस्तीर्यः

पूर्वश्चाग्निरपरंश्चेत्याहुर्मनुष्याः॥२२॥

इत्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मिञ्चो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुपवसति तेन ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान् यदनाश्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं॥२३॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत् क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्बुद्धाऽस्य पशून्भिमन्येतापाऽश्जाति तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः पशून्भिमन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यदनाश्वानुपवसति वज्रैणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥२४॥

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥७॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वत्रन्नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनः॥२५॥

अनयैवेनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तत्सम्भरति यदेकमेकं संभरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत् सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः॥२६॥

च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दशं यज्ञायुधानि य एवं वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यं हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निं होतांरमिह तं हुवं इति॥२७॥

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तद्दित्वा वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमंतनुत मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसांमनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योगं आगते युनक्ति युक्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवेन युनक्ति

युक्ते युञ्जानेषु॥२८॥

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥८॥

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्य चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति तावदुपाऽऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनोपाप्नोति॥२९॥

तावदुपाऽऽप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाऽऽप्नोति परमेष्ठिनो वा एष यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः॥३०॥

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीत्याहुर्वत्सं चौपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यव च हन्ति दृषदौ च समाहृत्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं च॥३१॥

अधिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एव संपाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥३२॥

उक्थ्येनोपाप्नोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिंशच्च॥९॥

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह स्रंजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान् कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽह स्रंजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह स्रंजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा अग्रेर्योगस्तेन॥३३॥

एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमैति यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परां भावयत्यग्निहोत्रमेताभिव्याहंतीभिरुप

सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म॥३४॥

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिर् हुवीःप्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं॥३५॥

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरोऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्य॥३६॥

आशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्स्समावत्येनान् यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां अर्धर्चं एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्यायां अर्धर्चं एकां तथैनान्स्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलंयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं॥३७॥

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपलक्षयणी वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥३८॥

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यं षड्विंशच्च॥१०॥

यो वै संसदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशत् आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै संसदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठाम्॥३९॥

उदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञं ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन

यज्ञेन सङ्स्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवेनां यज्ञो वै सूनृताऽ-
ऽश्रावयेत्येवैनामह्वदस्तु॥४०॥

श्रौषडित्युपावांसाग्यजेत्युदनेषीधे यजामह इत्युपांसदद्वपद्वारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै
दोहो य एवं वेदं दुह एवेनां देवा वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामार्द्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमजनयत्रस्तु श्रौषडित्यभ्रः समप्लावयन् यजेति विद्युतम्॥४१॥

अजनयन् ये यजामह इति प्रावरणयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण ततो वै तेभ्यो दिशः
प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मे दिशः प्यायन्ते प्रजापतिं त्वेवेदं प्रजापतिस्त्वेवेदं यं
प्रजापतिर्वेदं स पुण्यो भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे
वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्तम्॥४२॥

ऋतूनां प्रीणामीत्याहुतवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तैऽस्मै प्रीता यथापूर्वं
कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान्
भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वै यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धत्तेऽग्रेरहं
देवयज्ययान्नादो भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैव॥४३॥

अन्नाद्यमात्मन् धत्ते दब्धिरस्यदब्धो भूयासमुं दंभेयमित्याहेतया वै दब्ध्या
देवा असुरानदभ्रुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्रोत्यग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा
भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यं स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं
देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमित्याहेन्द्रियाव्यैवान्नादो भवतीन्द्रस्य॥४४॥

अहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्यैव भवति महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं
महिमानं गमेयमित्याह जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान्
यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति॥ 45॥

प्रतिष्ठामह्वदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥11॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥ इन्द्रं नरो नेमधिता
हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृपाता शवंसश्चकान आ गोमति ब्रजे भञ्जा
त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ अनु ते
दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु॥४६॥

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषहो॥ आ यस्मिन्त्सुत वांसवास्तिष्ठन्ति
स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतम् इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ
सूर्यः रोहयो दिवि। घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्युर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धः शमिव येमिरे॥ अहोमुचे प्र भरेमा
मनीषामोषिष्ठदात्रे सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः संतु यजमानस्य
कामाः॥ विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अहंसो यत्र पीपरद्यथा
नो नावेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अहोमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तमो कृधि यो
अस्मा अंभिदासति॥ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जंगामा परस्याः। सूक्तं सृशायं पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून् ताढि वि
मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितो-
ऽमित्रस्याभिदासतः॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रः हवेहवे सुहवः शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्रः स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तवं प्रियासः
सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं
महयन्तो अर्केरवर्धयन्नहये हन्त्वा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो
अदितिः सजोषाः। अनुश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रेपिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येऽनु गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्। पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य लोकेऽवहिता तामाहि्यमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा पशून्वोप ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन् यज्ञोऽसुरा अदुहत् तेऽसुरा यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान्॥१॥

यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे सा मे सत्याऽऽशीरस्य यज्ञस्य भूयादित्याहुष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा यजमानाय दुह एते वा इडाये स्तना इडोपहृतेति वायुर्वृश्चो यरहि होतेडामुपह्वयेत् तरहि यजमानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेत्॥२॥

मात्रे वृश्चमुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्णं लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत तान्देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः पराचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्य कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव भवति यं॥३॥

कामयेत पशुमान्स्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत् य इडामुपहूयात्मानमिडांयामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपहूयाऽऽत्मानमिडांयामुप ह्वयते व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडां सामि प्राश्नन्ति॥४॥

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत् ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञ सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै॥५॥

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्कामन्ति स एष ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुयथा देवत्रा दत्तं कुर्वीतात्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्न

पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून् रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥६॥

विद्वान्याये च प्राश्नन्ति यां वै म एकात्रविंशतिश्च॥१॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौपोदितिमुवाच यत्सत्रिणां होताऽभूः कामिडामुपाह्वा इति तामुपाह्वा इति होवाच या प्राणेन देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनिर्ति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वा इति होवाच गौर्वै॥७॥

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्यां जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान् यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्वा इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यत्र वा अस्यै तत्॥८॥

उपाह्वा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्वा इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठा॥९॥

इयं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्वा इति होवाच यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥१०॥

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वा इति विंशतिश्च॥२॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एवं देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्त्येषाऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्यं क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येण॥११॥

अन्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा एते यदृत्विजो यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स रिरिचानोऽमन्यत् स

एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत् तमात्मन्नधत् स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते साक्षादेव प्रजापतिमृध्नोत्यपरिमितो निरूप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेः॥१२॥

आप्त्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतं प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन् परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्तो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्तो प्रजापतेर्भागोऽसि॥१३॥

इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान् पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्तेऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिँल्लोक इत्याह क्षीयते वा अमुष्मिँल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिँल्लोके प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवेन्द्रमयति नास्यामुष्मिँल्लोकेऽन्नं क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिँल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत् तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसं वै प्रजापतिः पशून्सृजत् तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदंजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूज्जैषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरैव देवतानां यजमान उज्जितिमनूज्जयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह इडांयामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात् तर्हि ब्रूयादेमा अंगमन्नाशिषो दोहंकामा इति सऽस्तुता एव देवतां दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहेते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तुरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमानः सुवर्गं लोकं गमयति वि तं मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोक्तस्तेनैवेनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं दैवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं दैवयज्यया सुरेताः॥१८॥

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन् धत्ते त्वष्ट्रहं दैवयज्यया पशूनाः रूपं पुषेयमित्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाः रूपकृतेनैव पशूनाः रूपमात्मन् धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं दैवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासमित्याहेतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन॥१९॥

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नाम गृह्णीयात् तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनः रायस्पोषः सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनांप्रोत्याऽस्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद॥२०॥

दृशपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्वाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनऽऽप्तोत्यष्टौ च॥४॥ [४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नमं लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह यजमानेनेति॥२१॥

आहायं वै प्रजापतेर्विभान्नमं लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नार्तिं यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवंसः सोदकं यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चेतत्॥२२॥

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति स्व एवाऽऽयतने सूयवंसः सोदकं कुरुते सदांसि सन्मै भूया इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष

वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथः॥२३॥

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपज्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपज्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥२४॥

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥५॥ [५]

अगन्तु सुवः सुवर्गगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति संदशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत् सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मै धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते यः॥२५॥

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः क्रम्यन्तैर्ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे विष्णुक्रमान् क्रमेत् य इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहति सं॥२६॥

ज्योतिषाऽभूवमित्याहस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमावृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनु पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्माद्विष्णोर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिषम्॥२७॥

एवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा तै अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् युजो वसीयान् भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत इत्याह॥२८॥

यथायजुरेवैतच्छतं हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात् तैजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै

ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥२९॥

जातः स्यात् तेजं एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवेन युनक्ति प्रजापतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्रे व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ्मुखा वाव यज्ञ एति न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवेन पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड् आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राङ्मुक्तस्य ब्रूयाद्भोमा अग्रेऽविमा अश्वी यज्ञ इत्यव सभा रुन्धे प्र सहस्रं पशूनाम्रोत्यास्यं प्रजायां वाजी जायते॥३१॥

यः स माशिषं गृहपत इत्याह यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥६॥—[६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतुपूः केतु नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वेध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसुवे मातरं महीमदिति नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः संविता धर्म साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अन्तरमृतम्प्सु भेषजम्पामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपा नपादाशुहेमन् य ऊर्मिः ककुद्धान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाज सेत्॥ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्गौ न्यङ्गावभितो रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तो दूरेहेतिरिन्द्रियावाप्ततूत्री ते नोऽग्रयः पप्रयः पारयन्तु॥३३॥

अप्सु न्यङ्गौ पञ्चदश च॥७॥—[७]

देवस्याह संवितुः प्रसुवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेपं देवस्याह संवितुः प्रसुवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकं रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्वा अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्तसुमत्सु वाजय॥ अवांसि

सत्तिरसि वाज्यंसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः
स्कन्नीत॥३४॥

काष्ठां गच्छत वाजैवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः॥ अस्य
मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे
शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः सहस्रसा मेधसांता सनिष्यवः॥ मूहो ये रत्नं समित्थेषु
जग्निरे शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतांता मितद्रवः स्वर्काः॥ जम्भयन्तोऽहिं वृकं
रक्षांसि सनैम्यस्मद्युयवन्॥३५॥

अमीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपुणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि। ऋतुं
दधिका अनु संतवीत्वत् पथामङ्कास्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवंतस्तुरण्यतः पूर्णं
न वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः॥
आ मा वाजस्य प्रसवो जंगम्यादा द्यावापृथिवी विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां॥३६॥

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो
वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतैर्भागमव जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं
जिगिवांसो बृहस्पतैर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या संधाऽभूद्यामिन्द्रेण समध्वमजीजिपत
वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥३७॥

स्कन्नीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥८॥

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो रोहांव रोहांव हि सुवर्हं नावुभयोः
सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च प्रसवश्चापिजश्च ऋतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्जियश्चाऽऽन्त्यायनश्चान्त्यंश्च
भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः॥३८॥

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां
मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां
सुवर्देवा अंगन्मामृता अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा
समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय त्वा वाजजित्यायै
त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥३९॥

अपानो वाजाय नवं च॥९॥

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमः राजानमोषधीष्वप्सु। ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु
वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥ वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि
सर्वतः। स विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां प्रसवः
शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदित्सन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं॥४०॥

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्रे अच्छां वदेह नः प्रति नः सुमनां भव। प्र
णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो यच्छत्वयमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः।
प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय।
वाचं विष्णुं सरस्वतीं सवितारम्॥४१॥

च वाजिनम्॥ सोमः राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे। अदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं
च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥४२॥

रयिं सवितारं षट्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्व्यक्षरेण प्राणापानावुदजयतां विष्णुर्यक्षरेण
त्रील्लोकानुदजयत् सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता
षडक्षरेण षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्ररीमुदजयन् बृहस्पतिरष्टाक्षरेण
गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतः स्तोममुदजयत्॥४३॥

वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे
देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन् वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोममुदजयन्
रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशः स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
स्तोममुदजयन्नादितिष्णोऽष्टाक्षरेण षोडशः स्तोममुदजयत् प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण
सप्तदशः स्तोममुदजयत्॥४४॥

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥११॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
त्वोपयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
त्वोपयामगृहीतोऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते

योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः। देव्यः कोशः॥४५॥

समुजितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जं रसमग्रभीमेष ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपा रसमुद्वयसं सूर्यरश्मिं समाभृतम्। अपा रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तमेष ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रं स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा॥४६॥

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥१२॥ [१२]

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्र रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृपह्यै॥ इन्द्राणिमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न ह्यस्या अपरं च न जरसां॥४७॥

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर ऋते। यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यंसेतां नृण्यस्यं मूहा स जनासु इन्द्रः॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत् समरन्त सेनाः। पताति दिद्युन्नयस्य बाहुवोर्मा तै॥४८॥

मनो विष्वद्वियुग्विचारीत्॥ मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् तै। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर मार्किरेतत् परिष्ठाद्विद्या हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिंन दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व॥४९॥

प्र यन्धि॥ प्रदातारं हवामह इन्द्रमा हविषां वयम्। उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छु दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषादुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा। अस्मिन् यज्ञे बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववा अवोभिः समुडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य॥५०॥

पतयः स्याम॥ तस्य वयं समुतौ यज्ञियस्यापि भूद्रे सोमनसे स्याम। स सुत्रामा स्ववा इन्द्रो अस्मे आराचिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥ रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रं सन्तु तुविवाजाः।

क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥ प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत् सङ्गे
समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका अधि धन्वसु॥५१॥

जरसा मा तै हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥13॥ [१३]

॥अष्टमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते
तन्नैरुक्तमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णतूपं दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष तै
निर्ऋते भागो भूतै हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं चरुं
निर्वपति वरो दक्षिणाऽऽग्रावैष्ण्वमेकादशकपालं वामनो वही दक्षिणाऽग्रीषोमीयम्॥१॥

एकादशकपालं५ हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वही दक्षिणाऽ-
ग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो
वत्सो दक्षिणा सौम्यः५ श्यामाकं चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुं५ सरस्वते चरुं
मिथुनौ गावौ दक्षिणा॥२॥

अग्रीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं५ सावित्रं द्वादशकपालं५ सारस्वतं चरुं
पौष्णं चरुं मारुतं५ सप्तकपालं वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम्॥३॥

आग्नेयमष्टादश॥२॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां कायमेककपालं प्रघास्यान्
हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण सजोषसः॥ मो षू णं इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म
ते शुष्मिन्नव्या। मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥ यद् ग्रामे
यदरण्ये यत् सभायां यद्विन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि
तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म

कृत्वाऽस्तुं प्रेतं सुदानवः॥४॥

वयं यद् विंशतिश्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति साकः सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपुनेभ्यो मध्यन्दिने चरुं मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पतु सुपूर्णा पुनरापता वस्त्रेव वि क्रीणावहा इष्टमूर्जः शतक्रतो॥ देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे निहारमिन्नि मे हरा निहारम्॥५॥

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशः सप्तकपालं निर्वपति साकः सूर्येणोद्यताग्रेयमृष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्नमेकादशकपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्म्मणमेककपालम्॥६॥

हरा निहारं त्रिंशच्च॥४॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्याये दुग्धे मन्थमेतत् तै तत् ये च त्वामन्वेतत् तै पितामहं प्रपितामहं ये च त्वामन्वत्रं पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसंष्टशं त्वा वयं मघवन् मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यांसि वशाः अनु॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥७॥

अक्षत्रमीमदन्तु ह्यव प्रिया अंधूषत॥ अस्तौषत् स्वभानवो विप्रा नर्विष्टया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्व्यैः॥ अथा पितृन्सुविदत्रा अपीत यमेन ये संधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ॥८॥

न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥ पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिस्मि॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम्॥९॥

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालात्रिर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः स्मस्तेभ्यः कमकरं पशूनाः

शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्तं
रुद्र पशुस्तं जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं गवेऽश्वाय
पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजम्॥१०॥

यथाऽसति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्या अवाम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं त्र्यम्बकम्॥ यथा नः
श्रेयंसः कर्द्वथा नो वस्यंसः कर्द्वथा नः पशुमतः कर्द्वथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं
यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष ते रुद्र
भागस्तं जुषस्व तेनावसेनं पुरो मूर्जवतोऽतीह्यवततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं
पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं
चरुमैन्द्रं दधिं वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो
यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितुनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते
नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रक्षः सन्दग्धः रक्ष इदमहः रक्षोऽभि सं दहाम्यग्नये
रक्षोग्ने स्वाहा यमार्यं सवित्रे वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोग्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो
दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवैऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां रक्षसो वधं जुहोमि
हतः रक्षोऽवधिष्म रक्षो यद्वस्ते तद्वक्षिणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चचत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुं राकायै चरुं
सिनीवात्यै चरुं कुह्वै चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणाऽऽग्रावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं वामनो वही दक्षिणा -
ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा
सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुं श्यामो दक्षिणा वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा॥१४॥

निरष्टौ च॥८॥ [८]

बारहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो दक्षिणेन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे ऋषभो दक्षिणा ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैऋतं चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्मित्रं कृष्णा कूटा दक्षिणा ऽऽग्नेयमृष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतः सूक्तकपालं ग्रामन्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालः॥१५॥

क्षतुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणा ऽऽश्विनं द्विकपालः संग्रहीतुर्गृहे संवात्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं गावीधुकं चरुमेक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाः होमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यान्मेत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयम्मूर्ते स्वयम्मथित आज्य आश्वत्ये॥१६॥

पात्रे चतुःस्रत्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाः श्वाकर्णाः च तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः स आज्यै मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयन्दिनं बरहिः स्वयं कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा॥१७॥

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्ये त्रयस्त्रिंशच्च॥१८॥ [९]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं संवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्याया ऽऽम्बानां चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं संविता त्वां प्रसवानां सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां॥१८॥

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायुणमनमित्राय सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नामं राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्नेच्छुचौर्मित्रस्य त्रत्या अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वं व्राता

वरुणस्याभूवन्वि मित्र एवैररातिमतारीदसूपुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो जंरिमाणं न
आनङ् विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि॥१९॥

पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च॥10॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि ब्रजक्षितः स्थ मरुतामोजः स्थ
सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्करीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः स्थाऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती
राजसूयाय चितानाः। यामिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् यामिरिन्द्रमनयन्नत्यरांतीः॥ राष्ट्रदाः स्थ
राष्ट्रं दत्तं स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रममुष्मै दत्त॥२०॥

अत्येकादश च॥11॥ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः
सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि
शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चितानाः॥ सधमादो
द्युमिनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपां
शिशुः॥२१॥

मातृतामास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्यावित्रो अग्निर्गृहपतिरावित्र इन्द्रो
वृद्धश्रवा आवित्रः पूषा विश्ववेदा आवित्रो मित्रावरुणावृतावृधावावित्रे द्यावापृथिवी धृतव्रते
आवित्रा देव्यदितिर्विश्वरूप्यावित्रो ऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्वस्मिन् राष्ट्रे महते क्षत्राय
महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां
राजेन्द्रस्य॥२२॥

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वेध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात मां प्रत्यश्च पात मां
तिर्यश्चमन्वश्च मा पात दिग्भ्यो मां पात विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसां
विरोकेऽयं स्थूणावुदितो सूर्यस्याऽऽरोहतं वरुण मित्रं गतं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं
च॥२३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिंशच्च॥12॥ [१२]

समिधुमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृत्स्तोमो रथन्तरः सामाग्निदेवता ब्रह्म
द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं
द्रविणं विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो वैरूपः सामं मरुतो
देवता विड्वर्विणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप् त्वा ॥२४॥

छन्दसामवत्वेकविंशः स्तोमो वैराजः सामं मित्रावरुणौ देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा
तिष्ठ पङ्क्तिस्त्वा छन्दसामवतु त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमो शाक्ररैवते सामनी बृहस्पतिदेवता
वर्चो द्रविणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् चं प्रतिदृङ् चं मितश्च सम्मितश्च सभराः।
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च सत्यश्चर्तपाश्च ॥२५॥

अत्यःहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे
स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽऽशाय स्वाहा भगाय
स्वाहा क्षेत्रस्य पतये स्वाहा पृथिव्यै स्वाहा ऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय
स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाऽद्भ्यः स्वाहोपधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा
चराचरेभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥२६॥

अनुष्टुप्चर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥१३॥ [१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवैव मे त्विषिर्भूयदमृतमसि मृत्योर्मा पाहि दिद्योन्मा पाह्यवैष्टा
दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये ते ते वाचः
सुवन्तां ते ते प्राणः सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रः सुवन्ताः सोमस्य
त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेः ॥२७॥

तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण मरुतामोजसा क्षत्राणां
क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समाववृत्रन्नधरागुदीचीरहि बुध्रियमनु संचरन्तीस्ताः पर्वतस्य
वृषभस्य पृष्ठे नावश्चरन्ति स्वसिचं इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै हुतमसि
यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव। यत्कामास्ते
जुहुमस्तत्रो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥२८॥

अग्नेस्तेकादश च ॥१४॥ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्ध्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वंध्यान्मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषां

युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमाप्तं मनः समहमिन्द्रियेण वीर्येण पशूनां मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो मात्रे पृथिव्यै माऽहं मातरं पृथिवीं हिंसिषं मा॥२१॥

मां माता पृथिवी हिंसीदियं दस्यायुरस्यायुर्मे धेह्युर्गस्यूजं मे धेहि युङ्क्षि वचोऽसि वचो मयि धेह्यग्रये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहेन्द्रस्य बलाय स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहा ह्यसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदतसद्योमसदजा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥३०॥

हिंसिषं मर्तजास्त्रीणि च॥15॥ [१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वेदेवैः क्षत्रस्य नाभिरसि क्षत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वां हिंसीन्मा मां हिंसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यांस्वा साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि सविताऽसि सत्यसंवो ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्योजाः॥३१॥

ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्तघ्नस्तेन मे रथ्य दिशोऽभ्ययं राजाऽभूत् सुश्लोकां 4 सुमङ्गलां 4 सत्यराजा ३ न। अपां नप्रे स्वाहोर्जा नप्रे स्वाहाऽग्रये गृहपतये स्वाहा॥३२॥

सत्योजांश्चत्वारिंशच्च॥16॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वंथ्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं चरुं श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शितिपृष्ठो दक्षिणेन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥३३॥

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥17॥ [१७]

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र यच्छति दशभिर्वंथ्सतैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशं स्तोत्रं भवति

प्राकाशावध्वयवे ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मः होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश
पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छः सिने वाससी नेष्टापोतृभ्यां स्थूरिं
यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्नीधे भार्गवो होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति
वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः सारस्वतीरूपो गृह्णाति॥३४॥

वारवन्तीयं चत्वारि च॥१८॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं
चरुं पिशङ्गीं पष्ठौही दक्षिणा मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः
शितिपृष्ठो दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे
पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुः सावित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं
द्वादशकपालं तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥३५॥

आग्नेयः सप्तचत्वारिंशत्॥१९॥ [१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं
त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
दक्षिणा॥३६॥

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥२०॥ [२०]

स्वाद्धीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृतामृतेन सृजामि सः सोमेन सोमोऽस्यश्वि-
भ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्नुतः सोमः
सूर्यस्य दुहिता वारेण शश्वता तनां वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखो अतिद्रुतः।
इन्द्रस्य युज्यः सखा कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां
कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः। आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं
मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं
सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुत वडेबा दक्षिणा॥३७॥

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥२१॥ [२१]

अग्राविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम। दमेदमे सप्त रत्ना दधाना
प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥ अग्राविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या
जुषाणा। दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुचरण्येत्॥ प्र णो देवी सरस्वती
वाजैर्भिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो बृहतः॥३८॥

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो
वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥
एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो
वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हद्दुमद्विभाति क्रतुमञ्जनेषु।
यदीदयच्छवसा॥३९॥

ऋतुप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्।
मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि ससृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ
नो जनै श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे
वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षैत्रसार्धसम्॥ मक्षू देववन्तो रथः॥४०॥

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्नमनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥
न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चियम्॥ नकिष्टं
कर्मणा नशत्र प्र योषत्र योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुवं ईजानं च यक्ष्यमाणं
च धेनवः। पूणन्तं च पपुंरि च॥४१॥

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं विषूचीममीवा या
नो गयमाविवेश। आरे बाधेधां निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा
युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम्। अवं स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः जातौ
विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ
तमांसि गूहतामर्जुष्टा। आभ्यामिन्द्रः पृक्कामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥४२॥

बृहतः शवसा रथः पपुंरि च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥२२॥ [२२]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं

व॑ष॒ट्कारो॑ऽसौ सौ॒री वरु॑णमाश्विनमिन्द्रं वो॒ नर॒ एका॑दश॥11॥ वा॒य॒व्य॑माग्नेयीं कृ॒ष्ण॒ग्री॒वीम॒सावा॑दित्यो
 वा अ॒होरा॒त्राणि॑ वष॒ट्कारः॑ प्र॒जनयि॑ता हु॒वे तुरा॑णां पञ्च॑षष्टिः॥65॥ वा॒य॒व्य॑ प्रमो॒षीः॥ ———
 ———॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ ——————॥

[२३]